

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FOLKEMINDER

REDAKTION

L. BØDKER OG CHR. LISSE

6. HEFTE . 1960

UDGIVET AF
FORENINGEN »DANMARKS FOLKEMINDER«
KØBENHAVN 1960

Foreningen „Danmarks Folkeminder“s

REGNSKAB FOR REGNSKABSÅRET 1959

Indtægter

Kassebeholdning pr. 1. januar 1959	7.404,29
Medlemsbidrag	10.103,00
Bogsalg	2.142,10
Tilskud:	
Dansk Folkemindesamling	400,00
Undervisningsministeriet	1.250,00
Carlsbergfondet	5.000,00
Videnskabsfondet	5.000,00
	11.650,00
Renter	767,27
Difference v. køb og salg af obligationer	45,75
	32.112,41

Udgifter

Publikationer	24.898,03
Udgifter ved udsendelsen	1.090,00
Møder	246,40
Administration og kontorhold	1.245,90
Andre udgifter	180,25
Kassebeholdning pr. 31. december 1959	4.451,83
	32.112,41

Udover den nævnte kassebeholdning ejer foreningen et fast fond i obligationer pr. 31. december 1959 på 9.896,75 kr.

Ella Jensen

FOLK SYNGER

Af THORKILD KNUDSEN

Der er en gammel talemåde, et mundheld, som siger: folk synger – kun onde mennesker har ingen sange. Sådan var det éngang, ved vi; når rokken gik, og når alt husfolket samledes om aftenen for at arbejde eller for at more sig, så blev der sunget. Gamle folkeviser og nye gik fra mund til mund og forkortede tiden eller gav hverdagen indhold.

I dag er der radio og grammofon overalt; men nok tralles lette melodier af de mange for at forkorte tiden – dog kun for at glemmes, når nye lette melodier af samme slags bliver mere populære. Og i dag er der skolesang og folkeligt musikarbejde; men nok indeholder sangbøgerne bedre melodier og mere fremragende tekster end nogensinde før, kan vi mene; dog synges de ikke af mange, når læreren ikke mere synger for.

Radio og grammofon, ja. Skolesang og folkeligt musikarbejde. Men ingen folkesang, folk synger ikke mere?

At det er sådan, det er noget man ved.

Men! Er det rigtigt?

Ja, det er rigtigt. For søger vi efter de gamle folkeviser, som samleren endnu i forrige århundrede nedskrev med glæde og bevægelse, så finder vi måske mindet om dem, men sjældent viserne selv.

Nej, det er forkert. For vi finder dog nogle af de gamle folkeviser, og under vor søgen møder vi andre viser, som går fra mund til mund.

I de sidste få år har visesamlere, bevæbnet med mikrofon og båndoptager, indspillet flere tusinde tekster og melodier; talløse viser, som ikke findes i folkelige sangbøger og som aldrig høres i radioens ønskekoncerter. Viseindsamlingen foretages af Dansk Folkemindesamling og af interesserede enkeltpersoner, i den seneste tid til dels i samarbejde med Danmarks Radio, hvor en del af optagelserne præsenteres under titlen »Folk synger« og på anden måde.

Hvad er det da for tekster og melodier, som indsamles i dag?

Med en meget rummelig betegnelse kalder vi dem for folkeviser og folke-melodier. De fleste er anonyme, eller i hvert fald så tilpas farvede af almene folkelige forestillinger, at ingen digter og ingen komponist med rette vil kunne sige: dette er teksten, som jeg digtede den, og dette er melodien, som jeg komponerede den.

En og samme vise synges forskelligt fra egn til egn og fra by til by, ligesom folkevisen tager farve efter det sociale miljø, den opholder sig i. Også

på anden måde er sangene foranderlige: de skifter karakter, alt efter i hvilken anledning eller ved hvilken lejlighed, de synges. Og endelig er der næppe to sangere, der synger en vise på samme måde: den gode folkesanger er som en kunstner, eller han er en kunstner, og hans personlighed og musikalske forestillinger præger hver enkelt vise, han synger.

Sagt på en anden måde, så er folkesangen således indrettet, at hver enkelt tekst og melodi kun er et udgangspunkt for folkesangen, en mulighed. Den samme vise må vi opsøge igen og igen i forskellige egne, i forbindelse med fester, og om hverdagen; sunget af forskellige sangere. Og er vi heldige, vil vi hver gang møde den kendte vise forvandlet til en ny vise.

Man vil da forstå, at tager vi de mange bånd med viser, indspillet i dag – hvoraf nogle er gamle eller endog meget gamle, mens andre er nyere eller helt nye – så er det en broget samling. Og hensigten med det følgende er derfor kun at give et indtryk af nogle af de sangens områder, og især nogle af de sangens lejligheder, hvor samleren møder viserne og siger: folk synger.

Tidsfordriv for den enkelte. Det meget store antal viser træffer vi som tidkort for den enkelte, som fordringsløs underholdning. Den som står alene og arbejder, eller er ubeskæftiget, nynner tit og mange gange et eller andet didelumdej, fløjter eller synger – det var ikke blot i gammel tid, at ensformigt arbejde og ledige stunder på den måde gik hurtigere.

Dette mest fordringsløse af sangens områder forlanger ikke tilhørere, tåler det måske ikke engang. Men vel netop herfor finder mange viser og melodier hos den enkelte et sidste tilflugtssted, når de ikke længere fængsler de mange.

Det hænder, at den enkelte sanger er så optaget af nogle visetekster, at de skrives ned i visehefter. Stilehefter, skriveblokke og maskinskrevne blade afløser bondevisebøgerne, som de kendes fra ældre tid. Gode oplysninger om sangerens formåen kan hentes herudfra, selv om det er værd at huske, at ikke alt, der skrives ned, synges – så lidt som alt, der synges, skrives ned: papiret er nok tålmodigt, men det har ikke samme smag og forestillinger, moralske og andre, som øret.

Det er ikke altid, at viserne har en handling. Nogle gange anslår de blot en stemning i et par løst sammenkædede vers: vi taler om lyriske viser. »Jeg går i tusind tanker og elsker den, jeg ej kan få«, synges der i én vise. Et par linjer fra en anden lagde Blicher i munden på den skønne Cecil i »Hosekræmmeren«: »Den største sorg i verden her er dog at miste den, man har kær«. Ganske naturligt er det sådan, at mest almindelige

blandt de lyriske viser er de følsomme viser om kærlighed, især den ulykkelige, som forvolder hjertesorg.

Andre viser har en handling, som ofte er meget dramatisk. Skildringen af en mindeværdig hændelse, med udmaling af spændende situationer, kan være selve visens ide, først og fremmest i balladerne. De mest berømte ballader er kæmpeviserne, Danmarks gamle folkeviser fra middelalderen, men de er næsten forsvundet. Dog kan kæmpeviser dukke op, når den enkelte synger, og vi hører da genklangen af fantastiske begivenheder, slægtsdrab og ualmindelig kærlighed. Mindre sjældne er nyere ballader, vidtspundne romanviser fra det 16. og 17. århundrede, og mere stemningsbetonede handlingsforløb om menneskers forhold og liv, helt op til vor tid.

Det første eksempel er en lyrisk vise. Mille Munk fra Himmerland fortalte om moderen, som altid sang. Blandt de mange af hendes viser, som endnu huskes, bringes her den om den forladte pige.

Som stjernerne på himlen blå
de parres par om par,
ak, så skal både du og jeg,
spadserede på denne vej,
alt på vor bryllupsdag.

Kan du huske, hvad du loved' mig
dengang vi sad ved strand?
Du loved', du ville vær' min ven,
men du ville bare narre mig,
det må jeg tro om dig.

Tror du nu, at jeg firer dig,
fordi du rigdom har?
Nej, rigdom let forsvinde kan,
men kærlighed bli'r aldrig kold,
når den oprigtig er.

Nu er jeg som de vilde får,
der udi skoven går,
for jeg har hverken far eller mor,
eller nogen ven på denne jord,
som trøster mig et ord.

Af karle er der ganske få,
som har et stadigt sind,
men én i dag, i morgen to,
så tænker de: lad dem bare gå,
sådan er karlens sind.

Nu slutter jeg min lille sang,
thi visen var ej lang,
farvel, farvel, min søde ven,
vi samles nok engang igen
på Herrens store dag.

– Deres mor, som De har lært viserne af, Mille Munk, hvornår sang hun for Dem?

– Ja, sådan om aftenen.

– Om aftenen mest?

– Ja, hun kunne lide at synge. Og så selvfølgelig om dagen, så sang hun jo også. Nu min søster heroppe, når hun malkede – de har jo landejendom – ja, nu har de fået malkemaskine, men førhen, når hun malkede, så *sang* hun . . .

Malkemaskiner, javist. Da vi opsøgte Mille Munks søster, Ingeborg, sang hun trods alt mange viser for os, herimellem »Filligutten«. Det er en af de berømte kæmpeviser, en ballade fra middelalderen: jomfruen lover rid-

deren at lukke ham ind, når han kommer til hendes kammer; men i ly af mørket lykkes det filligutten, gavtyven, at give sig ud for ridderen, og da morgenlyset afslører ham, er det for sent; pigen har mistet sin jomfrudom, sin ære; og kun hun selv tror på, at hendes far kan købe hende fire-fem nye jomfrudomme.

To venner de mødtes ved Vogterlands bro,
de loved' hinanden djer ære og tro.

Tralalalalalalala tralalalalala,
de loved' hinanden djer ære og tro.

Filligutten han stod dog og hørte derpå,
han agtede selv til skønjomfru at gå.

Den ridder han red, men filligutten han løb,
men dog kom filligutten dog hurtigste frem.

Filligutten han banker med fingeren sin,
han sagde: »Skønjomfru, du lukker mig ind.«

»Nej, ingen oplukkes, og ingen kommer ind,
undtagen det er allerkæresten min.«

»Ja, husker du ikke ved Vogterlands bro,
vi loved hinanden vor ære og tro?«

»Ja, er du den ridder fra Vogterlands bro,
så vil jeg la' låsen fra døren gå.«

Filligutten han sad på forgyldene skrin,
skønjomfru ham trakterer med punser og vin.

Filligutten han sov ved den jomfru den nat,
men om morgenen skulle han traske og gå.

»Ja, er du den ridder fra Vogterlands bro,
så haster det ikke så fort med at gå.«

»Jeg er ej den ridder fra Vogterlands bro,
men jeg er filligutten, du mødte i går.«

»Ja, er du filligutten, jeg mødte i går,
så skal du ej slippe med livet herfra.«

Filligutten han gennem et vindue sprang,
fem sølvskafed' knive hun efter ham svang.

Skønjomfru hun stod ved vindu og lo:
»Har du taget min ære, så får jeg din sko.«

Men skoen var ej den skønjomfru for god,
de var lappet på hælen og syet på tå.

»I morgen min fader skal køre til by,
skal han køb' mig en ære, og den skal vær' ny.«

»Ja, lad ham købe fire, lad ham købe fem,
så får du s'gu aldrig den rette igen!«

»Stjæler man, bli'r man straffet, tigger man, så ligeså«, siges det i en vise. Folk kommer i fængsel, og i enecellen trives den enkeltes sang. »Frihed, det er min drøm« er indspillet af Anders Enevig på Nørrebro og senere i »Byen på Hjul«, hvor »De rejsende« bor:

Se, du lille fugl ved min rude,
har du en hilsen til mig?
Så du min moder derude,
sig mig, hvad sa' hun til dig?
Se, hvisk det kun ganske stille,
for murene hører det ej,
sa' hun til dig, at hun ville
til døden kun elske mig?
Frihed, ja det er min drøm,
oh, lad mig drømme ud,
lad fængslets porte åben stå,
så at jeg min frihed kan få!

– Hvordan lærte du den sang, Karl?

– Den lærte jeg en søndag formiddag. Jeg gik frem og tilbage i cellen, på Vridsløselille. Og han sad oppe på tredje sal, og jeg sad på anden sal. Nå, og jeg tænkte: hvor kommer den herlige melodi fra – den kommer fra tredje sal, lige ovenover mig, og jeg begyndte så at prøve melodien. Så holdt han op med at synge, så tog jeg min stol, gik hen til vinduet og fløjtede op til ham. Så sa' jeg: kan du ikke synge den sang for mig engang til, sa' jeg, jeg vil gerne lære den. – Hvor sidder du? – Jeg sidder her nede på anden sal, sa' jeg så, jeg har 217. – Ja jeg har 359, sa' han, nu skal jeg nok synge den for dig. Så sa' jeg til ham: det er jo ikke sikkert, jeg kan lære teksten alligevel, sådan lige fordi du har sunget den to gange, du må synge den for mig et par gange endnu. Han havde otte måneder tilbage af straffetiden, ikke – nej seks måneder var det, han havde tilbage. Se, jeg havde fireogtyve måneder tilbage. Så sagde jeg til ham: jeg skal nok lære den på de seks måneder, du har tilbage, sa' jeg så. – Ja, men jeg skal nok synge den for dig, Karl, sa' han så . . .

Fælles tidsfordriv og underholdning. Når folk kommer sammen, fordriver de tiden sammen. Ikke kun som tidkort for den enkelte finder vi viser, men også som fælles underholdning. I skure på arbejdspladserne og i de små haver, på kaserne, i ferielejre, på vandrehjem og campingpladser, på sygehuse og sanatorier, ved sammenkomster i hjemmene. I radioens og

grammofonens tidsalder er det sådan: kommer folk sammen, lukker de for radioen og underholder sig selv. Som fælles underholdningskilde kommer radioen ofte til kort, den er vist for intim et instrument og for officielt et apparat. Det hænder også, at folk trænger til grovere løjer og trækker grænsen et godt stykke på den anden side af radioens alleryderste grænse – aldrig vil mange af middelalderens skæmteviser kunne trykkes i dag, som de synges; og ikke for intet står der i en sangbog for soldater: syng ikke sange, som kan støde borgerne.

Der er rim, vers og viser, som ikke har anden mening og virkning end den, der ligger i en pudsigt eller sindrig opbygning, måske blot i en usædvanlige fremførelsesmåde eller syngemåde. I repetervisen »Her ser I bøg, og her ser I lind« opregnes alle mulige og umulige sager, som samtidig vises på en tegning; i andre sange jongleres der med ordene og stavelserne, eller teksten iblandes allehånde mærkelige lyde.

Viserne går bedst eller kun som fælles tidkort, når sangeren forstår at synges, når han har evner og talent i overensstemmelse med de folkelige forestillinger. Den gode sanger er en gave i en sluttet kreds – som eventuelt synger med på et omkvæd; når han vil, kan en gammel revyviser blive morsom, og selv en banal kærlighedsviser kan blive bevægende.

Det følgende eksempel er nogle vers, som måske engang har hørt hjemme i en revy – i så fald fra forrige århundrede, for et af versene handler om Christiansborg Slots brand. Hvordan det nu end hænger sammen med visens oprindelse, så er det en anden vise, vi hører i dag; den er sikkert forvandlet til ukendelighed efter ophold i den mundtlige tradition gennem nogle generationer. Johannes Møllgård og Roald Pay har optaget den.

Her i vort lille land,
(pst) land (fløjt) land (snork) land (hark) land (o.s.v.)
her er så mange bøller,
knalli malli falli malli jokke jokke jokke
som vi kurere kan
(pst) kan (fløjt) kan (snork) kan (hark) kan (o.s.v.)
med fem dags brød og vand.

Ved Christiansborg Slots brand,
der ville de sgu negle,
men det gik skam inte an.

Min første kærlighed,
hun hed Emelieludse
i al beskedenhed.

Min kone går i bad,
hun svømmer rundt på ryggen,
det har hun lært af mig.

En meget begavet sanger er den ganske unge »Cæsar« – sømand, vandrefugl og gavtyv. Mange af hans gode viser har han lært af bedstefaderen, andre har han selv lavet. Da han for Morten Levy sang »Aksel og Maria«, havde han netop fået et eksemplar af Nils Schiørrings udgave af Selma Nielsens viser (1956), og han følger den trykte tekst heri – men ikke den trykte melodi.

$\text{♩} = 104$

Bag Klippen ved den nøgne strand stod månen, nattens guddom, og spredte sølv på
havets rand og lys på ranke træers top. Maria kun ej hvilen nød, hun
hos sin Aksel drømte sig, da tyst og blidt en stemme lød: Maria græd ej mer for
mig. Ma-ri-a græd ej mer for mig, Ma-ri-a græd ej mer for mig.

Tidsfordriv blandt børn. Også børn synger som tidsfordriv. Når de er alene; når små venner og veninder kommer sammen; i gårdene og på gaden, i ferielejre og i optagelsehjem. Ikke altid ved forældrene og lærerne, hvad de små pottes med ører synger, tør man vist gå ud fra; og ikke altid forstår børnene selv, hvad de synger, tør man håbe; for repertoireet består ikke kun af uskyldige rimerier, som voksne mennesker har sunget for børnene, men også af skrappe sager, og af ting, som blot er mærkelige. Meget mærkeligt er det således at finde visen om Gurli i så mange småpigens mund: Iørn Piø stødte på den for nogle år siden, og senere er der foretaget adskillige optagelser af den sungne beretning om feriepigens, som blev myrdet i København i 1939. Grethe fra Nørrebro har sunget visen således for Anders Enevig:

Nu vil jeg synge for jer en vise,
den handler om en syvårig pige,
hun var på ferie i den store stad,
og var så ensom, så god og glad.

Der kom en mand hen og spurgte hende:
»Ka' du li' blommer?« »Jeg elsker blommer.«
De fulgtes ad, så god og glad,
henad den støvede landevej.

Og det blev skrevet i alle blade:
En lørdag aften i Istedgade
han havde kvalt hende i en sæk
og havde glemt at få hende væk.

Ak, moder, hvad skal jeg dog gøre,
derude der holder en vogn,
den vil mig til fængselet føre,
ak, moder, hvad har jeg dog gjort?«

»Du har myrdet en syvårig pige,
som slet ikke tilhørte dig,
du har myrdet en syvårig pige,
som slet ikke tilhørte dig.«¹²

»Jeg sidder bag fængselets mure,
mine hænder er lænket med jern,
derhjemme sidder moder og fader,
de sidder og græder for mig«.

- Den var fin, Grethe. Hvor har du lært den?
- Den har jeg også lært oppe på Hennebad, af kammeraterne for to år siden.
- Kender du andre, der kan den vise?
- Ja, jeg ved ikke rigtig – jeg var sammen med nogle af mine skolekammerater.

Visen som tidkort for den enkelte, og som fælles underholdning ved passende lejligheder, det er vel sangens største område. Nu og da opstår helt nye viser i øjeblikket; men oftest er det tekster og melodier, som forlængst er antaget og gennemprøvet.

Drilleri og protest. »Da Adam grov og Eva spandt, da var der ingen Adelsmand«. Langt ned i tiden træffer vi rim, viser og sange, som er forbundet med en særlig situation og har en bestemt hensigt. Det gælder således nidviser og protestsange. Sigtet kan være personligt og spotten godmodig; i gammel tid kunne en karl hævne sig på en afvisende, hoffærdig pige ved at drille hende med en nidvise, som alt for tydeligt fremhævede et og andet, der ikke burde fremhæves; og i dag kan en pamper blive mindet om sin fortid i sang: »For hans far, han var vognmand i Slagelse«, eller værre: »Han var ludderkarl i Kairo«. Sigtet kan også være mere alment, politisk:

endnu huskes illegale sange om tyskerne under besættelsen, og stadig kan vi finde spor af provisorievise om Estrup og kongehuset, dengang.

Fra Himmerland har vi en visestump om Hanne, som ingen ville have, og som ingen burde tage, efter sangerens mening; for hendes særk var fuld af lus.

Men Hanne går og græder,
for hun kan ingen få,
for når hun ser i særken,
så er den fuld af lus.
Heja, hulidela,
så er den fuld af lus.

Sunget på en variant af den samme melodi, og ligeledes fra Himmerland, synger Emil Blicher en herregårdsvise, som giver et særligt billede af de gode gamle dage:

Den første dag ved Hermansen,
da fik vi svinekød,
men det var af de svin,
som var død af svinepest i fjor.
Traoli, traolej, traoliolaj.

Den anden dag ved Hermansen,
da fik vi oksekød,
men det var af de okser,
som var død af hungersnød i fjor.

Den tredje dag ved Hermansen,
da fik vi sure vælling,
og de var så sure,
som de var bare eddik'.

Den fjerde dag ved Hermansen,
da fik vi øllebrød,
men det var af de krummer,
som faldt fra herrens bord.

Den sidste dag ved Hermansen,
da fik vi ingenting,
da måtte vi nøjes med,
det bare brændevin.

– Det er en nidvise?

– Det er en nidvise, ja. Den hører hjemme ovre fra Gravlev af. Men begyndelsen er der ikke, og slutningen er der heller ikke. Der skal ikke mere med end det der, det er nok . . .

Religiøs bekendelse. Den religiøse sang udgør et område for sig; den bekendende folkesang i kirkerne, ved husandagter og i forsamlinger.

Da reformationen nåede Danmark, kom med den salmesangen på modersmålet – på engang et virksomt redskab til den nye tros udbredelse, og samtidig et mål i sig selv. Salmeteksterne blev spredt i flyveblade og i salmebøger, og der fastholdt i den trykte form. Anderledes med melodierne; mange steder blev reformationstidens salmemelodier kun et udgangspunkt for sangen i kirkerne – melodierne forvandlede: af de oprindelige enkle og knappe melodier opstod tonerige, bølgende kingotoner, som sådanne folkeligt forvandlede salmemelodier kaldes. Kun to steder her i landet har vi dog mødt genklangen af denne tidligere tiders folkesang i kirkerne, nemlig på Lyø og blandt »De stærke Jyder«, i egnen mellem Horsens og Vejle. Frederik Jørgensen fra Sindbjerg, nu i Vejle, synger sidste vers af indgangssalmen »Aleneste Gud i Himmerig« således:

The image shows a musical score for a hymn. It consists of four staves of music in G major (one sharp) and 4/4 time. The tempo is marked as ♩ = 104. The lyrics are written below the notes. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and fingerings (e.g., 3 7, 5 7, 3 7, 5 7, 3 7). The lyrics are: "O - Hel - lig - ånd, vor trø - ster - mand, som os al sandhed kan læ - re, hjælp os at blive ved din lær - dom Gud Fa - der og Søn og dig æ - re. Be - skærm os fra djævelens falske list, hjælp os at tro på Je - sum Krist og bli - ve sa - lige, Amen."

I kirken var Kingos salmebog sine steder enerådende helt op til vor tid. Ved husandagter og i forsamlinger blev dog nyere salmer sunget – af Brorson og endnu nyere vækkelsessange. Meget smukt synges især Brorson-salmerne på folkelige melodier.

Gaderåb og arbejdssang. Når hyrden i oldtiden og endnu i vore oldeforældres tid kaldte kvæget sammen, skete det med sang, med hyrderåb. Folkesangen kan være ikke blot tidsfordriv under arbejdet, men en del af arbejdet selv, et redskab. I dag er der næppe én chance af hundrede for at finde den, som kan synge et hyrderåb, men alligevel kan vi få et indtryk

af dette især i musikalsk henseende meget interessante sangens område: produkthandlerne synger, når de råber på klude og gammelt jern; skærslipperen synger; og den firsårige »Fisker-Claus« i Vejle vil endnu kunne lokke husmødrene frem med sin sang – men han må ikke, for det er forbudt at handle med fisk fra åben vogn i de fleste byer. Optagelsen er foretaget af Anders Enevig.

Her' sild! Sild er godt, ferske sild er godt! Ferske silder godt! Her' skrub, her!
 Skrub her! Her' stor' levende saltvandsål! Saltvandsål! Æh her!

Sømandenes chanties er en mere udviklet form for arbejdssange; de synges normalt på sømandenes mest internationale sprog, engelsk. Gode optagelser er bl.a. foretaget af Gustav Henningsen med H. T. Møller som fortræffelig forsanger.

Leg og dans. Indsamling. Leg og dans har altid været nært forbundet med sang. I middelalderen var de uforglemmelige ballader også danseviser; viserne kom »på gulvet« i kædedansen, således som det stadig er tilfældet på Færøerne. Senere fandt andre danseformer deres viser, således polskdansen, og nyere danse efter den. I dag synges der refrainer, når der danses, og måske vil også nogle af disse fordringsløse vers gå ind i den mundtlige tradition, følge dens love om stadig forvandling og engang blive eftersøgt af den, som til den tid beskæftiger sig med det, folk synger.

Fra Himmerland følger en optagelse af en gammel dansevis, vistnok.

Der var engang en læderdreng,
 snudlium, dudlium, læderdreng,
 der var engang en læderdreng,
 en snudlium dudlium dreng.

Den dreng vil ha' sig en læderpung.
 Hva' vil den dreng med den læderpung?
 I den vil han gemm' sin' læderpeng'.
 Hva' vil den dreng med de læderpeng'?
 For dem vil han køv' sig en læderpræjst.
 Hva' vil den dreng med den læderpræjst?
 Til ham vil han forlad' sin synd.

Som vi finder danseviser hos de voksne, finder vi sanglege hos børnene. Det er ikke så ligetil at sige noget om sanglegenes vilkår i dag, men de er nok bedre, end man tror, ser det ud til. Blandt andet har Anders Enevig optaget adskillige nye udformninger af gamle tekster og melodier, som åbenbart stadigvæk er et levende udgangspunkt for børnenes mest indtagende beskæftigelse med sang. »Der står en rytter for vor dør« synges af Edith fra Valby. Det er genklngen af en gammel skæmtevis, eller nid-vis, en af de meget gamle – middelalderballaden er dens nærmeste forudsætning. Børn bruger den som sangleg, men også når der rasles fastelavn. Visen kan derfor passende minde os om endnu et sangens område, som kun kan nævnes: børns, tidligere unge menneskers sang fra dør til dør, indsamling ved hjælp af visesang; engang først og fremmest, når skoven blev grøn første maj, i dag kun ved fastelavnstid – med mindre man her vil medregne gårdmusikanternes visesang.

»Der står en ridder for vor dør,«
sagde bonden.

»Luk hãm ind, det lille skind,
så skal du få en slikkepind,«
sagde bondens kælling.

»Og hvad skal han så ha' til mad?«
»Øllebrød med klumper i,
det er noget han kan li'.«

»Og hvad skal jeg så ha' til mad?«
»Flæskesteg med rødkål til,
det er noget du kan li'.«

»Og hvor skal han så sov' i nat?«
»I vor lade, på vor lo,
der kan du sov' i fred og ro.«

O.s.v.

Viser, som går fra mund til mund i folketraditionen, vil indsamleren gerne kalde folkeviser, dersom sådanne tekster og melodier i den foreliggende form er udtryk for traditionelle folkelige forestillinger. Men – er det berettiget at anvende den fornemme betegnelse folkesang i forbindelse med viseindsamlingen i dag på landet og i byerne, at tale om folkeviser og folkemusik?

Folkemindesamleren kan næppe svare lige ud herpå, uden samtidig at gå ind på mere almene overvejelser vedrørende indholdet af den folkelige kultur og dens aktuelle vilkår i befolkningens forskellige lag og miljøer.

SØLVES SANGFORLAG

Af IØRN PIØ

Fra omkring 1930 til sin død i 1958 drev Eigil Sølve sit sangforlag i St. Gråbrødrestrede 11 i Odense. Viseudgivelsen har dog aldrig været Sølves eneste næringsvej. Han drev viseforlaget sammen med sit Bog- og Bladmagasin og sammen med Sølves Forlag, som bl.a. har udgivet pjecer, kogebøger, brevformularbøger, populære lægebøger og julehæfter. Bog- og Bladmagasinet drives nu videre af hans enke, mens Dansk Folkemindsamling har købt Sølves Sangforlag, som består af flg.: 1. selve »grundstammen«, d.v.s. mere end 3000 opklæbde viser og sange, 2. enkelttryk af de fleste af viserne, undertiden i flere udgaver, 3. en ret omfattende visebogssamling, der er en væsentlig del af Sølves kilder, 4. et udvalg af hans regnskaber og 5. nogle breve med bestillinger fra kunderne.

Vi har således fået mulighed for at kunne betragte et skillingsviseværksted på allernærmeste hold, og selvom Sølves betydning er langt ringere end f.eks. Jul. Strandbergs, så er det dog værdifuldt og tankevækkende at se, hvordan der arbejdes med folkeminder, når der arbejdes kommercielt.

Sølves gæld til Strandberg er stor. I et interview, som Fyens Socialdemokrat havde med ham den 22. sept. 1957, siger han:

»Jul. Strandberg er mit forbillede. Jeg er selv københavner, og i sin tid havde Strandberg sin forretning ved Holmensgade-hjørnet i København. Han udgav en masse viser, som en vis kategori af kvarterets unge piger solgte paa beværtninger rundt om i København. De gav ikke meget for sangene, men kunne tjene en halv snes øre paa hvert eksemplar. Strandberg, der havde eget forlag og eget trykkeri, udgav hele serier »Den syngende Mand paa Bølge og Land«, der i sin samlede udgave indeholdt mange hundrede viser og sange, en del af dem skrevet af Strandberg selv. Det var ogsaa ham, der skrev en roman over Hjalmar og Hulda-temaet. Strandberg-samlingen har til undertitel »Kærligheds-, Teater-, Sømands- og Soldatervisere«, og mine serier kom til at hedde »Hvermands Visebog« og indeholdt altsaa overvejende de gamle viser.

– Og dem er der stadig forretning i?

– Jeg lader ikke mere trykke saa mange som før og under krigen. Men Hvermands Visebogs 2. og 3. bind er dog kommet i 6000 eksemplarer og er helt udsolgt.«

Sølve har optrykt et utal af viser fra »Den syngende Mand« (i det fig. fork. DSM), og på sine oplæbede arbejds eksemplarer af de enkelte viser har han altid henvisninger dertil. Når en Sølve-vise ligger tæt op ad en Strandberg-vise og der ikke står henvisning til DSM, så kan man almindeligvis gå ud fra, at han har visen andetsteds fra, enten fra en anden vise-samling eller fra den mundtlige tradition.

På bagsiden af sine tryk og sine visebøger skriver Sølve, at han »Køber enkelte Sange og gamle Sang-Samlinger, enten i Tryk eller Privatskrift. Send hvad De har! Vi afregner kontant! Vi søger særlig de gamle Perler: Sange, der er gaaet fra Mund til Mund gennem Slægterne, og som ikke mere findes i trykt Tilstand ell. lign.« Det er jo slet og ret en kommerciel indsamling af viser, der her er tale om. Ser man et øjeblik væk fra det kommercielle, hvad der er vanskeligt nok, når det gælder et så dygtigt drevet viseforlag som Sølves, så står »indsamling af viser« tilbage. Sølve har på de allernyeste optryk af en af sine visebøger tilføjet, at han »stadig fortsætter dette kulturelle Samlerværk.« Denne tilføjelse *kan* skyldes, at ogsaa visse viseinteresserede kredse her i landet – udover de egentlige kunder – var blevet opmærksomme på forlagets eksistens og havde søgt kontakt med Sølve. At han imidlertid nærede en brændende kærlighed til de gamle viser er helt klart, men ligeså klart er det, at denne kærlighed var parret med en sikker sans for, hvad der kunne sælges igen. De viser, som Sølve har udsendt, uanset genre, alder og ophav, må derfor karakteriseres som *kommercielle* viser, d.v.s. viser som kan gøres til genstand for handel. Da det var begrænset, hvor stort et salg han kunne have »over disken« i forretningen, og da han ikke kunne sælge dem som »markedsviser«, så orga-

niserede han størstedelen af sit salg gennem annoncer i en lang række uge- og dagblade over hele landet, ja endog på Færøerne og i danske aviser i Amerika. Gennem disse annoncer kunne man bl.a. rekvirere de større og mindre kataloger, som han med mellemrum lod trykke. Den største og vistnok mest udbredte er Sangkatalog nr. 7 (i det flg. fork. kat. 7), som indeholder 666 titler.

For at kunne holde rede på, hvad de forskellige annoncer gav, førte Sølve en meget omhyggelig »Annonce-Kontrol«, som delvis er bevaret for årene 1940 og fremefter. Et eksempel vil vise hans fremgangsmåde. I marts 1948 havde Sølve annoncer i 14 blade, bl.a.:

	annoncepris	omsætning	antal ordrer
Landmandens Blad	2.80	23.75	6
Dimmalætting		3.—	1
Landet		84.45	13
Familie Journalen	13.20	177.55	20
Hjemmet	4.—	105.70	14
Jyllands Posten	4.40	126.40	19
Fyens Tidende	1.70	101.80	14
Ude og Hjemme		22.—	5
Dansk Familieblad	6.75	147.15	17

Ialt solgte Sølve i den måned for kr. 949.35 fordelt på 136 ordrer, men da der derimellem givetvis ofte er en del af hans egne visebøger, bliver det vanskeligt at sige, hvor mange enkeltryk det dækker over. Til sammenligning kan anføres, hvor stor omsætningen har været i samme måned de andre år: 1941: kr. 386.65, 1942: kr. 754.45, 1943: kr. 615.15, 1944: kr. 1239.25, 1945: kr. 1360.—, 1946: kr. 1662.25, 1947: kr. 1054.45, 1949: kr. 1164.95, 1950: kr. 583.40, 1951: kr. 694.60, 1952: kr. 508.45, 1953: kr. 285.60, 1954: kr. 172.20 og 1955: kr. 137.90.

I vintermånederne sælges der flest viser, og i sommermånederne er omsætningen stærkt dalende, særligt i høsttiden!

En vise fra Sølves Sangforlag behøver ikke nødvendigvis ligne en af de traditionelle skillingsviser: 4 sider i oktav med stort opsat titelblad. Sådan så viserne ud i Sølves store tid: i 30'erne og 40'erne. Senere lod han dem trykke, duplikere, ja endog maskinskrive med gennemslag på enkeltblade i alle mulige formater. Som postkort har han også udsendt en lang række af viserne, men den mest spændende type »Sølve-tryk« består af opklæbede udklip af enkelte viser fra sangbøger, han har købt i store partier.

Gennemgående har han givet sine viser fællestitlen »De gode gamle Sange«, men ikke alle trykkene er nummererede, når de udsendes i han-

delen. Prisen på viserne er meget svingende, men mindre end 25 øre synes den aldrig at have været. Hvad oplagene af de enkelte viser, sangbøger og kataloger angår, så kan der kun på nuværende tidspunkt gives nogle spredte eksempler: kat. 7 blev leveret i 5000 eksemplarer den 4.1.1942 og den 5.1.1943, og visebogen »Hjalmar og Hulda og forskellige andre efterspurgte gamle Viser og Sange« i 5000 eksemplarer den 1.3.1941 og den 2.8.1943. Sølves egen vise *Bomberne over Esbjerg* kom i 1000 eksemplarer den 12.9.1940 og allerede den 24.10. 2det oplag i 2000 eksemplarer. Den 13.11. samme år leveredes 1500 sangbrevkort. Når enkelte viser overhovedet er specificeret på regningerne, drejer det sig om 100, 500 eller 1000 stk. pr. levering, men hele dette materiale skal senere grundigt gennemgås, ligesom vi vil søge at skaffe yderligere oplysninger gennem de bogtrykkere og duplikeringsbureau'er, som har udført arbejdet for Sølve.

Der skal ikke gøres nærmere rede for Sølves kundekreds, dens sociale og geografiske placering, men i den forbindelse kan vi se på, hvad Sølve i det ovf. nævnte interview svarer på spørgsmålet om, hvem der køber viserne:

»Der kommer såmænd bestillinger fra alle egne af landet, en del fra boghandlere; ugeblads-redaktioner er ofte interesseret i ganske bestemte sange, som læserne har spurgt efter, og vi har netop sendt en ordre paa adskillige sæt sanghefter med Hjalmar og Hulda til et sjællandsk nervesanatorium, men som sagt, interessen var større under krigen, og det er et spørgsmål, om Hvermands Visebogen skal genoptrykkes. [...] Vi har gennem aarene prøvet at faa fat i de gamle originale viser i komplet form, for man maa være klar over, at de fleste gamle viser findes i mange variationer.

– Men, hr. Sølve, udover Alperosen, Krybskyttens søn, I en Seng paa Hospitalet, Sejle op ad Aaen o.s.v., o.s.v. har De altsaa ogsaa formidlet bl.a. Sangen om Gurli – De har endda selv skrevet den ...

– Ja, ser De – mellem aar og dag skriver vi jo en hel del udprægede lejlighedsange, til konfirmationer, bryllupper og den slags, men saa engang imellem sker der store ting, som optager alle mennesker, som regel voldsomme ting, og saa er det, jeg har faaet lyst til at skrive noget om det – paa vers.

– Ligesom »Skillingsviserne«?

– Maaske, det har jeg saamænd ikke tænkt særlig stærkt paa, jeg har ihvertfald ikke tilstræbt nogen efterligning af »Skillingsviserne« – men jeg har været stærkt optaget af de ting, jeg har skildret i vers og sange.

– Gurli-sangen f.eks.?

– Ja. Det gjorde et voldsomt indtryk paa alle dengang – ogsaa paa mig.

– Det er et stærkt emne ...

– Det er klart, s a g e n var stærk, derfor gjorde den saa stort et indtryk.

– Blev Deres sang solgt dengang?

– Den blev solgt i 4000 eksemplarer!«

I den flg. oversigt er hovedvægten lagt på viser, der kan tjene til at belyse Sølves Sangforlag i funktion. Hensynet til de mange forskellige vise-typer, der er repræsenteret blandt forlagets mere end 3000 viser, er således blevet underordnet.

Til orientering kan det nævnes, at viser med Sølve-numrene 1-omkr. 1600 med nogen rimelighed kan antages at være optaget i forlaget i 1930'erne; ca. nr. 1600-2800 i 1940'erne og omkr. 2800-3135 i 1950'erne.

Viser fra mundtlig tradition

DgF 369 *Rakkerens brud*. Sølve nr. 2996. – Visen, der er indsendt i 1950'erne af en nævnt kunde, har Sølve betalt med kr. 1.–, og prisen har han sat til kr. 1.– pr. stk. Sølve har ikke ændret i teksten. Kunden kalder den selv »En Vise fra Rakkertiden«. Første og sidste vers lyder i originaloptegnelsen:

1. Der boed en skøn Jomfru lit sønden for Hobro,
det var den dejligst Jomfru, som Solen skinner paa.
– I.u.ha. – lit sønden for Hobro,
det var den deiligst Jomfru, som Solen skinner paa.
13. Hvad enten den Kælling hun peb eller graa,
saa motte Hun følge den Rakker rundt at flaa.
– I.u.ha. – peb eller graa,
saa motte hun hjælpe den Rakkerdreng at flaa.

Sølve havde allerede visen i sit forlag, men i en anden version: Sølve nr. 602 (d.v.s. fra 1930'erne) efter ukendt kilde, dog vistnok indsendt. Første og sidste vers lyder her:

1. Her boede en Frøken her sønden i vor By,
det var den allerdeiligste, som Solen skinned paa.
Lige om Lige, hendes Lige var ej kommen.
21. Den Frøken maatte stolpe op sin Ærmekeabe blaa,
for hun skulde hjælpe den Rakker at flaa.
Lige om Lige, hendes Lige var nu kommen.

DgF 376 *Hr. Peders skriftemaal paa havet*. – Visen findes omtalt i flg. udaterede bestilling fra en navngiven kunde i Tårs i Vendsyssel: »Kan De skaffe disse her Nummere: 34 En kold og stormfuld Vinternat (Sømandens Farvel), 50 Med begge Hænderne i Lommen (To Tossier sad ved Bøgens Rod), 290 Lattervisen (Jeg har her paa Kvisten, hvor jeg bor, en meget lille Kat), 307 Sangen om Zigeunerinden (Nede i Sachsen en Pige saa skøn), 39 Hytten i Dalen (Der nede i Dalen en lille Hytte laa), 75 Den glade Kobbersmed, 1642 Tivoli-Visen (Og dersom du morer dig daarli!), 744 I Afrika nær ved Sahara, de første Sandaler jeg sled, 1342 Krillevillevibumbum (Se først tog vi til Liverpool), 1585 Skorstensfejeren August, 144 Ved Rhindals Klipper bag Rhinens Strand der havde

to Elskende Bo, 489 Invalidens Sang (Erindrer De, det var i 48, at Tysken drog herind med Mord og Rov) samt den der handler om Forbryderen der kom ud at sejle. Skibet var ved at forlise og hans Kammerater regnede med det var hans Skyld og vilde smide ham i Vandet men bevilgede at han maatte skrifte først og blandt andet siger han saa omtrent

Et Kloster har jeg plyndret,
Kirker har jeg brændt,
7 Piger har jeg elsket
men forglemt.

Sender 4.25 i Frimærker.«

Da ordren som nævnt er udateret, kan det ikke ses, om Sølvne har kunnet sende Hr. Peders skriftemål til Tårs. I 1940'erne fik han imidlertid tilsendt denne vise – Sølvne nr. 2487 – af en unævnt kunde. Det pågældende vers lyder der:

7. Saa stod Peder op paa Dækket
og bekendte der sin Synd,
Tre Kirker har jeg plyndret, tre Munke har jeg dræbt,
14 Piger har jeg elsket og forglemt.

Skæmt X *Den store krage*. Sølvne nr. 3007. – 16 vers, 125 øre. – Visen, der er indsendt i 1950'erne af en unævnt kunde, er ikke ændret af Sølvne.

DgF Utr. XXXIIa *De tre grever*. Sølvne nr. 469. – 14 vers, 35 øre. – Kat. 7. – Sølvne synes at have fået tilsendt visen i 1930'erne. Hans afskrift af originalop-tegnelsen forefindes, og på dette eksemplar er han begyndt at gøre tekstforbedringer. Da visen er opstillet 2-linjet, er der imidlertid kun dårlig plads til marginale tilføjelser, hvorfor Sølvne skriver et nyt eksemplar ud med 4-linjede vers. Herpå kan bearbejdelsen følges, men vi vil blot konfrontere Sølvnes resultat med den tekst, han gik ud fra.

KUNDEN

1.

En Jomfru steg op paa det højeste Bjerg
for at skue det brusende Hav,
da saa hun et Skib komme sejlene
og de raske Matroser de sang.

2.

Den yngste af dem alle
steg op til den Jomfru saa fin
Jeg vilde saa gerne troloves med dig,
hvor ung jeg og end er.

3.

Men jeg agter at gøre en Rejse,
som vil vare omtrent i flere Aar,
saa tænker jeg nok jeg naar hjem igen
til dig, min allerkæreste Ven.

SØLVE

1.

.....
.....
..... komme ind mod Land
.....

2.

Den yngste Matros af dem alle saa køn
..... saa fager og fin.
Jeg vil
jeg vil elske dig ung som jeg er.

3.

.....
..... vare i flere Aar
.....
.....

4.

Da Aarene saa vare omme
kom den Sømand hjem igen
han hilste kærligt paa Faderen sin:
Goddag, min allerkæreste Søn.

5.

Men du kommer en Time for sildig
for i Dag staar din Kæreste Brud.
Ja hvem skal saa være Kæresten min,
det ved kun alene Gud.

6.

Saa gik han ind i sit Kammer
for at kruse og krølle sit Haar
saa sadled han op sin tro gamle graa
red sig hen til den Bryllupsgaard.

7.

Han traadte da ind i Dansen
gik hen og tog Bonden i Haand
Hvor er den Guldring jeg skænket
og hvor er dette Guldbaand.

8.

Da blegnede Brudens Kinder
da hun fik den Ridder at se:
Jo falskelig Tunger, de har talet til mig
de har sagt at du var død.

9.

Har de falskelige Tunger til dig talet
har de sagt at jeg var død
saa skal det ikke vare uden en Time eller to
før end at du ser mig død.

10.

Saa gik han da ind i et Kammer
lukkede Døren i Laas for sig
og skrev saa to forskellige Breve
til sin allerkæreste Ven.

11.

Da Brevene saa var færdige
og Timen var forbi
saa tog han op sin blanke Gulddolk
stak den i sit unge Liv.

4.

..... omme saa fort
..... hjemad igen
.....
.....

5.

..... for silde, Søn,
.....
.....
.....

6.

Saa gik Sømanden ind i sit Kammer blot
.....
.....
og red sig

7.

Han traadte da fluks blandt de dansende ind
og gik hen
..... jeg skænket dig har
og hvor er det smukke Guldbaand.

8.

Ak, da blegnede Brudens Kinder i Hast
da hun nu fik
..... Tunger har
de har sagt mig at alt du var død.

9.

.... falskelige Tunger talet til dig
og har de sagt dig at
saa varer det kun en Stund eller to
.....

10.

Saa gik Sømanden ind i et Kammer fort
..... for sig straks
og skrev to forskellige Breve saa
til sin eneste kæreste Ven.

11.

..... færdige alt
..... var rask forbi
.....
og stak

12.
Da Blodet begyndte at rinde
i Strømme og Strimer ned
saa rev hun op den Kammerdør
se her, lille Ven, se til.

13.
O jeg arme uskyldige Pige
hvad ondt haver jeg dig gjort
Den ene han er i den dybeste Nød
den anden strømmer i Blod.

14.
Saa gik hun ned til Stranden
for at ende sit unge Liv
saa kasted hun sig i Sølbølgens blaa
alt som den vilde And.

12.
..... rinde saa rødt
.....
saa rev han op

13.
Ak jeg
ak hvad ondt har jeg gjort dig, min Ven,
..... i dybeste Nød,
den anden i Blod svømmer hen.

14.
Saa hasted hun ned til Strandens Bred
.....
..... sig i Søbølgen blaa
som den allervildeste And.

Den sang jeg nu vil synge (Pigen fra præstegården). Sølve nr. 1445. – 14 vers, 50 øre. – Mel. ang.: Jeg er en fattig hjemløs. – Visen, der er indsendt af en unævnt kunde i 1930'erne, angives at være skrevet af »Poul Jensen«. Visen handler om en præstedatter, der ender som skøge. Sølve har foretaget en lang række stilistiske ændringer, og slutningen ændrer han således:

Kunden:

I Fattigjord hun ligger og hviler sine Ben,
Mens Sjælen som hun rakte til den Onde
i Helveds røde Flammer blir brændt til evig Tid
og krymper sig i Smerte, Kval og Pine.

Sølve:

I Fattigjord hun ligger og hviler sine Ben,
men Sjælen, som hun rakte til den Onde,
blir den i Evigheden mon engang tvættest' ren,
ja, over denne Sag vi alle grunde?

En lille sang jeg nu her har skrevet (Fjellerad-visen). Sølve nr. 2876. – 20 vers, 150 øre. – Mel. ang.: Amanda sad. – Visen er indsendt maj 1949 af en navngiven kunde, der iøvrigt er meddeler til Dansk Folkemindesamling. Kunden skrev »Her er en gammel Vise hvis De ønsker at købe den«, og Sølve ses at have betalt den med kr. 5.– i bøger! Han har ikke ændret i visen, hvis motiv er blodskam:

5. En Dag betroede den unge Pige
sin Moder Sandheden med at sige:
Det Barn som hjemme jeg fødte har,
dertil min egen Far er Far.

Viser fra skriftlige kilder

DgF 20 *Hagbard og Signe*. Sølve nr. 593. – 22 vers, 50 øre. – Kat. 7: Hagbard og skøn Signe. – Optryk af Jul. Strandbergs gendigtning: Ung Hagbard han rider sig til Sigvards Gaard, trykt DSM 2: 155. Jfr. Selma Niensens viser, udg. af Nils Schjørring, Kbh. 1956 (= DFm bd. 66), s. 28 f.

DgF 45 *Hr. Bøsmere i Elvehjem*. Sølve nr. 605. – 21 vers, 75 øre. – I kat. 7 præsenteret som »Sangen om Bonden med de to smukke Døtre og den væne Hr. Vismer, som Elvefruen i 15 Aar bar Attraa til.« Optryk af N. F. S. Grundtvigs bearbejdelse »Elvehjem« i Danske Kæmpeviser til Skole-Brug, Kbh. 1847, s. 175.

Skæmt XXXIII *Frieren har penge*. Sølve nr. 556. – 10 + 7 vers, 50 øre. – I kat. 7 citeres førstelinjen »Det var en Løverdags Kvæld, jeg gik mig ud at fri«, men de to viser, der solgtes under ét, er bogstavrette optryk af A- og B-teksterne i Danske Skæmteviser I, udg. af H. Grüner-Nielsen, Kbh. 1927-28.

Skæmt XXXII *Når kæresten kommer*. Sølve nr. 1914. – 9 vers, 35 øre. – Kat. 7: I Aften saa kommer min Kærest hos mig. – Optryk af teksten i Danske Skæmteviser I, udg. af H. Grüner-Nielsen, Kbh. 1927-28, med moderniseret retskrivning.

Eft. B 81 *Købmandsdatter og matros*. Sølve nr. 458. – 54 vers, 225 øre. – Kat. 7: Enhver som vil vide, hvad Kærlighed er. – Optryk med ganske få ændringer efter DSM I: 37.

En rig og fornem Herre i Bristol monne bo (Den skønne Indiane). Sølve nr. 472. – Mel. ang.: Paa Bergen udi Norge. – 8 vers, 25 øre. – Sølve ses først at have afskrevet visen efter DSM V: 12. Da han imidlertid er utilfreds med Strandbergs version, har han foretaget en række tekstforbedringer. Først gengives Strandbergs tekst, som iøvrigt er næsten identisk med ældre tryk f.eks. fra N. E. Nissen og fra Behrends enke 1857. Disse har kun flg. afvigelser fra Strandberg: 1⁴ fem tusind, 2⁴ gøre nu til, 4³ Thi tager du ham ikke (sml. Sølves rettelse!), 5¹ med sorryfuldt et Mod.

1. En rig og fornem Herre i Bristol monne bo,
Han havde sig en Datter, hun var ærlig, hun var tro;
Hendes Navn var Indiane, hun var kun femten Aar.
Hun havde en Formue af ti tusind Louisdor.
2. En Dag kom hendes Fader til Indiane ind,
O hør, min kære Datter, paaklæd dig kostelig;
Thi jeg veed saa rig en Herre paa ti tusind Louisdor,
Idag jeg vil ham gøre til din Husbond stor.
3. O nej, min kære Fader, Indiane gav til Svar,
Jeg beder dig, du lader mig som hidtil jeg var,
Betænk at jeg er ung, jeg beder dig nu om,
Lad mig alene leve endnu i nogle Aar.
4. Jeg er dog din Fader og du vel lystrer mig,
Jeg raader dig ej andet, end det, som gavner dig,

Thi ta'er du ikke ham, saa forsikrer jeg dig om:
At skulde du end trænge, jeg hjælper ikke dig.

5. Den Jomfru gik i Kamret med saa sorrigfuldt Mod,
Sine kostelige Klæder hun sig iføre lod;
Saa gik hun ud i Rosenlund, sin Kæreste at se,
Hun ham det saa fortalte om sin Bedrøvelse.
6. Den Jomfru tog saa Afsked fra ham, hun havde kær;
Saa gik hun bort fra Festen til skyggefulde Trær,
Der tog hun Livet af sig, men først hun skrev et Brev,
Og udi Brevet stod der: Det er min Faders Skyld.
7. Brylluppet var tilende og snart den Aften kom,
Den Jomfru skal begraves, endskønt hun var saa ung.
Den Ungersvend han jager en Kniv udi sit Liv,
Fordi han vilde hvile hos den, han havde kær.
8. Gud hjælpe og Gud trøste de Forældre hver især,
Som tvinge deres Børn til den, de ej har kær;
Thi det maa jeg bekende, jeg en Synder er saa stor,
Jeg ønsker ej at leve paa denne Verdens Jord.

Sølves rettelser: 2² Datter, klæd dig i fine lin, 3¹ sit Svar, 3⁴ leve i glad og fri Ungdom, 4¹ Men jeg er etc.,

4³⁻⁴ Thi tager du ham ikke, saa skal jeg love dig,
At skulde du end trænge, ej Hjælp du faar hos mig.

6³⁻⁴ Der tog hun Livet af sig, men skrev først ved en Hyld
et Brev og der stod skrevet: Det er min Faders Skyld.

7¹ og snart kom Aften tung, 7² da den Jomfru etc., 7⁴ hvile alt hos sin kære Viv, 8³ bekende, jeg er en Synder stor.

Det er morsomt at se, at Sølves rettelser 4³ *Thi tager du ham ikke* kommer til at stemme overens med hvad der står i de ovf. nævnte tryk, der er ældre end Strandberg.

Først nupped de os selv, så nupped de vores fedt. Sølve nr. 2729. – 6 vers, 100 øre. – »Politiets Slagsang i Buchenwald«. Optrykt efter et avisudklip.

I Herring i en have, der legede den små. Sølve nr. 272. – 6 vers, 25 øre. – Kat. 7: »Sangen om Gartner Petersen, der skændede og dræbte den lille Pige.« Optrykt efter DSM VIII: 135.

I hytten derhjemme vi dansede som små (Dansens magt). Sølve nr. 103. – 14 vers, 35 øre. – Kat. 7. – Optrykt efter DSM II: 102, jfr. Selma Niensens viser, udg. af Nils Schjørring, Kbh. 1956 (= DFM 66) s. 34 f. I et udateret brev skriver en navngiven kunde: »I Nr. 103 mangler der et Vers, den skal Ende saaledes:

Jeg saa Paladser som sank i Grus
og stolte Templer (Kirker) med Orgelbrus,

men ingen var som det gamle Hus
med Bindingsværket derhjemme.«

Dette vers hører i al fald ikke hjemme i denne vise, men hvorfra det stammer, erindrer jeg desværre ikke i øjeblikket.

Lille Harry, du blev pint til døde. Sølve nr. 2893. – 9 vers, 65 øre. – Optrykt efter ugebladet Tempo (1944 nr. 24).

Vær stille, mit hjerte, når verden vil larme. Sølve nr. 1062. – 10 vers, 50 øre. – Kat. 7: »En smuk kristelig Sang, som er digtet af en ung, troende Pige, der tidligere har været paa Ryslinge Folkehøjskole, men senere er død paa Bøgebjerg ved Kjerteminde.« – Sølve har opklæbet det skillingstryk, han har optrykt den efter, nemlig »Fem kristelige Sange udgivet af Kolportør i Kjerteminde Hans Hansen, L. E. Bergmanns Bogtrykkeri i Kjerteminde, Pris 10 Øre.«

Sølves egne viser

Alt fra sin første Stund han ville Ét. – 21 vers. – Digt ved Christmas Møllers død. Sølve kalder det selv en »Original-Sang.« – Duplikeret enkeltblad med blomsterranker, 4°. »Copyright: Forfatteren.«

Brat tav hans Røst, Hans dybe stærke Tale. Sølve nr. 560. – 7 vers, 35 øre. – Mel. ang.: Der er et Land. – Kat. 7. – »Sangen om Stauning og hans eventyrlige Skæbne. Forfattet paa hans Dødsdag den 3. Maj 1942«. – »Eftertryk og Mangfoldiggørelse af enhver Art forbudt.« – Tryk: 4 s., 8°. Langeskov Bogtrykkeri.

2. Hans Far og Mor var Fattigdommens Slaver,
hver Dag var Kamp for Klæder og for Brød.
Smaamanden bøjed Ryg for Rigdoms Paver,
og Livet var en Strid med Sult og Nød.
– Saa tidlig maatte Sønnen Føden tjene,
som Bydreng rundt i København han for'.
Men Skæbnens Gud udvalgte denne Ene
og løfted' ham til Stormands Post paa Jord.

Det var en dejlig Foraarsdag i Byen. Sølve nr. 2300. – 7 vers, 35 øre. – Mel. ang.: Der er et Land. – Kat. 7. – »Bombsprængningen paa Den franske Skole i København den 21. Marts 1945, hvor 83 Børn og mange andre dræbtes i Ruinerne.« »Eneret: Sølves Bog-Magasin og Forlag, Odense. Alt Eftertryk og al anden Mangfoldiggørelse forbudt iflg. Forfatterloven.« – Tryk: dupl. enkeltblad i 4° med teksten indrammet af en blomsterranke.

3. I Klasseværelser i den franske Skole
sad fire Hundred Børn med spændte Sind,
de lærte om Vorherres Smil og Sole
og mærked pludselig en sælsom Vind.
Ak, alt blev Virvar, Skrig og Angst og Jammer,
mod Himlen steg Fortvivlelsernes Raab,

de ilede alle mod det sikre Kammer
i Frygt og Bæven, men med Livets Haab.

Dyrekøbte Friheds Dag! Sølve nr. 2302. – 7 vers, 35 øre. – Mel. ang.: Slumrer sødt i Slesvigs Jord. – Kat. 7. – »Jubelsang paa Danmarks Frihedsdag Lørdag den 5. Maj 1945.« – »Alt Eftertryk og enhver Art Mangfoldiggørelse forbudt.« – Tryk: 4 s., 8° med 5 Dannebrogflag som vignet på titelbladet. Ravnø's Bogtrykkeri.

4. Hele Danmark lytter spændt,
thi fra London lød en Stemme,
den vi gennem Aar har kendt,
og som aldrig lod sig hæmme.
Jubelraabet steg mod Sky,
Brystet fyldtes helt af Lykke,
Verden blev saa stor og ny,
glemt var alt det usle, stygge.

Et Barn blev dræbt, en Blomst blev brudt og knækket. Sølve nr. 263. – 7 vers, 35 øre. – Mel. ang.: Der er et Land. – Kat. 7. – »Sangen om Gurli, Feriepigen, hvis Navn og Skæbne aldrig vil glemmes. Hæftet [d.v.s. det 4-sidede tryk i 8°] indeholder tillige Dronning Victorias Vuggesang.« – Ørbæk Bogtrykkeri.

4. Aviser skrev i store, brede Spalter
hver Dag om lille Gurlis sidste Skridt.
Den rige Mand, den fattige i Pjalter
blev grebet af Mystikens Mareridt.
Snart saa man Gurli spise Is og snakke
i Revalsgade med en skummel Mand.
Snart laa hun gemt i Vogne som en Pakke,
og snart man søgte dybt i Havnens Vand.

Saa skøn og solfyldt var Septemberdagen. Sølve nr. 208. – 7 vers, 35 øre. – Mel. ang.: Der er et Land. – »Bomberne over det fredelige Esbjerg Mandag den 4. September 1939 paa den anden Verdenskrigs anden Dag.« – I kat. 7 citeres titlen og førstelinjen samt vers 5⁵ En Moder dræbtes, lynramt af sine kære . . . – »Alt Eftertryk forbudt. Al Ret tilhører Forlaget.« – Tryk: 4 s., 8°. Assens Bogtrykkeri. C. J. Ravnø.

4. Men hævet skyhøjt over Folkets Masser,
Maskinen fløj afsted med Dødens Last,
den kasted Bomber over Havnens Pladser,
dog een i Dynd og Mudder bed sig fast.
Men over Frodesgades røde Huse,
hvor Hjem ved Hjem laa fredelig i Ro,
der saa man Krigens gule Luer blusse,
og Bomber knuste Vognmand Hansens Bo.

KRISTINE OG HENDES VISER

Skillingsviser fra Hørby sogn

Af KRISTIAN ANDERSEN

Der er mennesker, man kommer til at stå i gæld til; mennesker, der fylder et tomrum hos én selv; mennesker, der gør én rig – måske uden selv at vide det.

Der er mennesker, man ikke kan frigøre sig for, selv når de forlængst er under mulde. Vel, fordi man er blevet noget af dem selv.

Et sådant menneske var *Kristine*.

Kristine var med til på en primitiv måde at åbne mig for et par livsværdier: sangen og det dramatiske. Værdier, som – ganske vist efterhånden i mere sublimе former – siden har været mig en rindende kilde til glæde og fornyelse.

Lad denne lille minderune være et forsøg på et afdrag på den gæld, jeg i min barndom pådrog mig til Kristine.

Da jeg var så vel otte år, skænkede Vorherre og min moder mig på en og samme nat to små brødre.

De var nær ved at komme til at holde fødselsdag dagen efter hinanden, men dette hindrede min fader som den praktiske mand, han var, ved overfor jordemoderen at fremsætte den påstand, at stueuret derhjemme gik ti minutter for stærkt. Derved blev den sidste tvillings fødsel af samme dame, det var madam Frederiksen, gift med smed Frederiksen i Hobro, registreret til at skulle have fundet sted klokken fem minutter før midnat.

Om min faders påstand var rigtig, tør jeg hverken bekræfte eller afkræfte. Inden for den snævre familie blev der undertiden over for fader ytret tvivl om påstandens rigtighed, en tvivl, som han dog tilsyneladende aldrig delte. Og hvorom alting er: Drengene voksede til og blev store og stærke, og var faders påstand ikke rigtig, så har den yngste aldrig fejret sin fødselsdag den dato, han er født, men hvert år taget sin fødselsdag på forskud.

Nå, men det var jo slet ikke om min fader og tvillingerne, jeg ville fortælle, men om Kristine.

Kristine var den tjenende ånd, der i 1914 – var det vist – havnede i mit hjem for at aflaste min moder i arbejdet med de to nye familiemedlemmer og med de fire af deres søskende, der var kommet før dem, og hvoraf jeg var den ældste.

Kristine kunne synge.

Og hun sang. Hun sang gerne, hun sang meget, og hun sang alt. Men særlig husker jeg hende for skillingsviserne og hendes afskrifter af disse, skrevet i hæfter eller på løse ark. Enkelte trykte havde hun også, skillingstryk, trykte på den vanlige dårlige papirkvalitet.

Om dette med den dårlige papirkvalitet var en merkantil fidus, er jeg aldrig bleven klar over. Én ting er dog sikker: disse skillingstryk delte sig hurtigt ved brugen i fire eller otte dele på grund af slid.

Alle Kristines viser – såvel afskrifter som trykte – bar tydeligt præg af flittig brug.

Selv var Kristine næsten noget af en omvandrende skillingsvise. I hendes liv var der i hvert fald stof til en sådan:

Hun blev tidligt forlovet, og 19 år gammel fik hun sit første barn, men da havde hendes »trolovede« forlængst taget billetten. Havde han vidst, at barnet kom dødfødt til verden, var det måske ikke sket. Det blev i hvert fald godt igen senere. Og gik i stykker igen. Det sidste skete efter, at Kristine var kommet til os. Da græd Kristine.

Men det var sangen. Kristine foretrak skillingsvisen med dens sentimentale indhold. Hun sang mest udenad, men ellers efter sine mere eller mindre korrekte afskrifter, og hun lærte os børn at synge.

Bortset fra »Dejlig er den himmel blå«, vel et par julesalmer og »Oh, Mads, oh, Mads! Har du ikke set min gedebuk?« var det skillingsviserne, der blev vi søskendes første sangskat.

Det var *Hjalmar og Hulda*, *Strasbourg-visen*, *Aksel og Skøn Inger*, *Kristine gik tit i lunden ene*, og visen om den unge danske pige, der af sin kæreste blev solgt til en neger for 12 000 kr., eller hvad de nu hed alle sammen.

Det var kærlighed i overmål, ren og falsk i passende dramatisk blanding, med tilhørende mord og selvmord. Jo, jo, her var åndelig føde for usammensatte sjæle.

Vi knuste sammen med Kristine en tåre nu og da, når det gik den gode, ærlige og oprigtige dårligt. Og vi glædede os sammen, når den falske fik sin straf. Kristine og vi børn delte med hinanden det bedste, vi mennesker kan dele med hinanden: de store sorger og de store glæder. Sorgerne er en nødvendig forudsætning for glæderne. Kun med sorgen som baggrund bliver glæden stor og virkelig.

Og når jeg nu cirka 45 år efter tænker tilbage på Kristine og på det billede af hende og to små drenge i hvide bluser, der hænger hjemme på min moders væg, så er det hendes sang, der dominerer billedet. Så bliver

man blød om hjertet, og måske der undertiden skyder en klump op i halsen.

Der blev sunget i mit hjem, inden Kristine kom, men med hende blusede sangen vældigt op, og nu er der jo nok en og anden, der rynker på næsen af *Hjalmar og Hulda*, men personerne er usammensatte. Derfor forstod Kristine og vi børn dem, og den primitive sangglæde – primitiv i dette ords allerbedste betydning – som Kristine ejede, den smittede til omgivelserne. Den smittede til os.

Kristine blev senere gift og fik en god mand. Det havde hun – om nogen – fortjent.

Jeg forelskede mig også i hende, men jeg fik aldrig noget bevis for, at hun gengældte denne min unge, hede kærlighed. Dette skyldtes måske aldersforskellen. Hun var dengang 21, og jeg var 8.

I en ret ung alder blev hun angrebet af en håbløs sygdom, der efter få års forløb lagde hende i graven.

På en kirkegård i Øst-Himmerland stedtes hun til hvile, og over hendes evige hvilested suser vinden nu koraler i trækroneerne, men lytter man på

den rigtige måde, kan man engang imellem ligesom høre toner fra en af de sange, Kristine så ofte sang: sangen om en lille brystsvag pige i en af hospitalets hvide senge, om en angstfyldt og bedrøvet moder og en god læge, om døden og om håbet.

I forårstiden hænger tit en lærke under himlen og synger over gravene. Den synger for livet, der nu vender tilbage.

Kristines repertoire

Hjalmar og Hulda eller Det brudte Kærlighedsløfte er vel den mest kendte af Kristines viser, vel den mest kendte af alle skillingsviser. Den er oprindeligt svensk, men oversat og tillempet af Jul. Strandberg.

Visen er lang – 23 otteliniede strofer – og den præsenteres således:

»En smuk, men sørgelig Sang om de to Elskende, som i Livet blev skilte, fordi Pigen sveg sin Ven, medens han var borte, men hvorledes de i Døden forenedes og nu hviler sammen«. Handlingen er i korthed følgende:

Hjalmar, en fornem mand fra Gyldenstolskilde, er løjtnant og må drage i krig. Han og Hulda giver forinden hinanden gensidige løfter om evig og ubrydelig troskab, men krigen trækker ud. Der hengår syv år, og syv år er længe, meget længe, selv for den mest hulde Hulda, at vente på sin udvalgte. Det kan hun heller ikke – der er grænser for selv den mest selvforglemmende og altopbrændende kærligheds formåen – hun bliver gift med en anden, grev Rosenkrands, netop den dag, da Hjalmar vender hjem fra krigen.

Da han erfarer, hvad der er sket, opsøger han Hulda på »slottet, hvor brylluppet var«, og »han trykkede bruden så hårdt i sin favn«. Desuden fortæller han hende, at hun skal miste den ven, hun har valgt, giver hende den ring tilbage, hun engang har givet ham, og siger, at hun snart skal skue hans grav. Hulda besvimer ved at høre dette, og da brudgommen kommer til stede, trækker Hjalmar sit sværd, ligeså gør grev Rosenkrands, og i den tvækamp, der herefter udkæmpes, dræber Hjalmar greven, og derefter tager han sit eget liv.

Hulda kommer til bevidsthed og ser, hvad der er sket. Imidlertid bringes Hjalmars lig til den fædrene borg, og næste morgen finder man Hulda død »ved hans blodige bryst«.

Visens to sidste strofer lyder således:

Der lå hun og slyngede om ham sin arm,
hans hånd holdt hun trykt til sin mund.
Der hviled de roligt med barm imod barm,
som hin gang i aftenens stund.
Så lagdes de stille i graven tilsammen,
i døden blev brylluppet holdt uden gammen,
der hviler de begge, de elskende to,
i livet bor sorgen, i graven er ro.

Hver gang, siger sagnet, når midnatten har
sit tågede tusmørke lagt
på bakken, hvor Hjalmar og Hulda før var,
står Hulda i sølverhvid dragt.
På pladsen, hvor kærligheds sang de istemte
og udtalte løftet, som Hulda forglemte,
står Hjalmar og Hulda med udslået hår
og favnes og svinde, når midnatten slår.

Strasborg-visen er på 30 fireliniede strofer og hører således også til de lange skillingsviser.

Her er det en adelsmand i Strasborg, der har en datter, som er »dejligh og skøn. Hun elsked over alle en sømand ud i løn«, men det var selvfølgelig ikke godt nok for en adelsdame at få en sømand, og mens sømanden er på en lang rejse til Ostindien, kommer der en frier, som af faderen får løfte om datterens hånd.

Et brev fra sømanden, hvor han meddeler, at »om nogle dage venter jeg at hvile i din favn«, kommer ved et tilfælde faderen i hænde, og så er spillet gående. Da skibet tre dage efter kommer i havn, opsøger han sømanden og stikker ham en kniv i brystet.

Da Maria erfarer dette, iler hun til sin kærestes lig, finder kniven, som hun gemmer ved sin barm, og da hun har bedt faderen om at måtte komme i samme kiste og samme grav som kæresten, dræber hun sig med den samme kniv, som faderen dræbte sømanden med. Sømandens broder får nu adelsmanden dømt, han bliver halshugget og *visen* slutter:

I Sankt Marias kirke de sattes begge hen
i en forgyldet kiste, som kejseren gav dem.
Med hinanden i armen blev de lagt i silke rød,
at ingen mand, som kendte dem, skulle tro, at de var død.

Ved siden deraf blev sat en kiste så sort,
hvori den grumme fader omsider sattes bort
med morderkniv i hånden til skue for enhver,
som nægter deres børn den, som de haver kær.

O, hør, I forældre, hvem Gud har givet børn,
o, vær dem ej så hårde som denne slemme bjørn;
thi en oprigtig kærlighed kan aldrig slukkes ud.
Nu ender jeg min vise og takker dig, min Gud.

Kristine gik tit i lunden ene hørte til de meget afholdte og de meget sungne skillingsviser, hvad sikkert ikke alene skyldtes dens dramatiske tekst, men lige så meget dens indsmigrende melodi.

I begyndelsen af *visen* bliver Kristine på romantisk vis forlovet med en jæger, der imidlertid skal være soldat. Han drager bort, men Kristines kærlighed såvel som hans er ægte og oprigtig, og Kristine sørger og længes.

Imidlertid holder den unge herremand gilde og »bød alle ind, og gæsterne mødte let i sind« undtagen Kristine, men den unge herremand dansede ud med hende, og snart er hun betaget af musikken og svinger sig rask i dansen, og da månen blegned mod morgendæmringen, vandrede Kristine »af vin og letsind og dans beruset« med den unge herremand i lunden, men

»Da solen hæved sig over himlen,
og stille flygtede stjernevrímlen,
den herremand havde hun bønørt.
I lunden sad hun forladt, forført«.

Og da hendes jæger i et brev meddeler hende, at han næste søndag vil være hos hende, søger hun at skjule sin synd ved at drukne sig, og da han så kommer

»I søen hist noget hvidt han skimted,
i solen det gennem løvet glimted,
en kvindeskikkelse, kold og død,
så stille hen over vandet flød.

Han stirred angst og med bange mine.
O, rædsel, det er jo hans Kristine!
I hast han hende til stranden bar,
for sent, for sent, ingen redning var.«

I I året atten hundred og niogtredive jeg drog til København ind i kongens tjeneste er det som i *Hjalmar og Hulda* og i *Kristine gik tit i lunden ene* soldatervæsenet, der afstedkommer adskillelsen. Det er visens mandsperson, der i jeg-form synger visen, og inden adskillelsen sværger Alvilda denne »jeg« evig troskab:

Hun holder også sin ed, men derimod er det ikke så godt med »jeg«, for »det gik herligt til i den store hovedstad«, og han »glemte snart Alvilda og svang sig fri og glad«.

Tre måneder efter ankomsten til København hæver han forlovelsen med den begrundelse, at han har fundet en anden.

Efter en måneds forløb svarer Alvilda derpå og beder en »ydmyg bøn«, ikke mindst for den søn, som hun i mellemtiden har fået.

Kun afslag og spot bliver hende til del, hun drukner sig selv og barnet, og hun lægges »i graven med barnet i sin arm«.

Da kæresten fra hjemmet erfarer, hvordan det er gået, rejser han hjem, og siddende på de to's grav gentager han noget af Alvildas brev og slutter:

»Oh, kæreste Alvilda, kan du tilgive mig?
Jeg ved jo, jeg har syndet mod himlen og mod dig«.

Vi drog så glade til skoven den grønne handler om jernbaneulykken ved Gentofte i juli 1897:

To forlovede unge mennesker drager som et par syngende og jublende børn til skovs, berust af lykke og forelskelse, kysser, plukker blomster og taler om fremtiden. Da det bliver aften, tager de med toget fra Ny-Holte, ulykkeligvis det tog, der ved Gentofte station kørte ind i et holdende tog, hvorved 40 mennesker blev dræbt og mange blev såret.

Det er den unge pige, der efter ulykken synger hele visen, og hun beskriver ret makabert resultatet af sammenstødet i denne strofe:

Der lå jeg blandt vognstykker, hjul. Ak, jeg glemmer
ret aldrig den stund. Den var voldsom og ond.
Jeg lå mellem lig, mellem fraskilte lemmer,
og dog på min kæreste tænkte jeg kun.

Hårdt såret slæber hun sig frem til det knuste lig af sin kæreste og besvimer. Efter ulykken og tabet af kæresten har livet mistet både indhold og værdi for hende. Hun slutter visen med dette vers:

Jeg længes herfra til min kæreste hen.

Kristines øvrige repertoire, som kom i min besiddelse, og hvis indhold det vil føre for vidt at referere her, var følgende:

På Sjælland hos en bonde var der bryllupsfest (*Aksel og Skøn Inger*).

På sit stille sygeleje ud til hospitalets gård lå en lille brystsvag pige.

Det er sørgeligt, men sandt, hvad jeg fortæller. Så modbydeligt, at man det knap kan tro (om rovmordet i Holsteinsgade på Østerbro i København). Bag klippen ved den nøgne strand stod månen, nattens guddom, op (*Marie, græd ej mer for mig*).

Jeg sidder bag fængselets mure og stirrer på himmelen blå.

Jeg stod i Litraborgs skønne have og hørte dér på fuglesang (i Kristines afskrift var Ledreborg bleven til Litraborg).

Grusomme tanke, hvor har du dog hjemme (om et mord).

I Afrika, nær ved Sahara, de første sandaler jeg sled (abessinieren »Smukke Didrik«s afskedssang fra landsudstillingen i Århus 1909).

Dejlige Danmark, hør hvor det klinger. Danmark er dansk og sproget er vort.

Hvem sidder der bag skærmen med klude om sin hånd (*Jens Vejmand*).

Langt herfra, hvor kornet lyser over enge (*Skamlingsbanken*).

Hertil kom så nogle soldatervisere, dels af lokal art, affødt af første verdenskrig, f.eks.:

Jens, er det din mening, du forlade vil din ven? (Der er lang, lang vej til Tappernøje).

Åh, herrejøsses Hansen da, a trover snår do primer. Vel do vos ålle sammen ha no såt i reb og grimer? (Om skoleinspektør R. Hansen i Hobro).

Agnete ud i Nøvling sad med hånden under kind. Da kom så fiks en landsoldat og tittede derind.

Vi har her i garnisonen mange jenser, som fra konen eller kæresten hver anden da' et brev kan få.

Imellem bælt og sund i Sjællands bøgelund smukt Holbæk ligger på en paradisisk grund (*Holbæk-visen*).

Andre viser fra mit hjem

Til det viserepertoire, jeg voksede op ved, hørte desuden viser, som jeg lærte af mine forældre og mine morbrødre.

Faders yndlingsviser var de mere gemytlige som:

Jeg gik mig hen til kisten, hvor mine klæder lå. Så tog jeg frem mine bukser med stikkelommer på,

og de to viser af C. Sørensen Thomaskjær: Jens Vesk han va æn kål omtrant åpo en trej al lång, men alle høj han dut te ant ehn fyll hans ejen pång,

og: Så æ et fåbi da mæ wos, bette Tammes (om Katåffel-Thammes å Klomp-Ann).

Moders viserepertoire var mere følelsesbetonet. Det var:

Jeg som ung uskyldig pige næppe seksten år var fyldt, kom en ven til mig og spurgte, om jeg ville elske ham.

Kærlighedsflammer kan aldrig udslukkes uden af den, som er falsk udi sind, og det var du, min pige, min yndige dukke. Du, som har bedrøvet mit hjerte og sind.

Jeg elsker den gamle, den vaklende rønne.

Ved Rhindalens klippe, ved Rhinens strand, der havde to elskende bo.

Dernede i dalen en lille hytte lå. Den var for mig det skønneste, jeg her på jorden så.

Af mine morbrødre lærte jeg også enkelte viser som:

For folk, som bare lever af at klippe små kuponer (*Pengeskabsvisen*).

Mor! Er det mor? Å, hvor jeg er træt (*Soldatens sidste syn*).

Og enkelte andre dengang mere moderne viser som Mathilde, Ingeborg og Brændt a'.

VISER FRA NØRREBRO

Lersøbøller og Fællebisser

Af ANDERS ENEVIG

Har De hørt om Lersøbøllerne og om Lersøslaget?

Jeg havde bestemt ikke. Jeg vidste dårligt nok, hvad Lersøen i det hele taget var for noget. Men jeg fandt ud af det, da jeg begyndte at lytte til viser på Nørrebro i København.

Som så meget andet her i livet begyndte det hele rent tilfældigt – sådan da. Det begyndte med, at jeg en dag faldt over en mærkelig vise på tryk, rigtigt bogtryk på fint lyserødt papir o.s.v. Visen hed »Krykke Maries slag-sang«, og den handlede om noget ganske mærkeligt, syntes jeg dengang.

Senere er jeg blevet mere forhærdet!

Visen handlede om et vældigt gilde, hvor opvartningen bestod af suppe, kogt på svineører behængt med lange hår. Servicet var ikke særlig appetitligt, og bohavet i hulen bestod af kasser. Hædersgæsten hed tilsyneladende Karl Baj.

Der var 8 vers, og med lidt god vilje kunne den synges på den gamle folkemelodi »I skoven skulle være gilde«, opdagede jeg.

Nu blev jeg nysgerrig, og jeg begyndte for alvor at lytte til, hvad klunserne og spritterne på Nørrebro sang, når de var sig selv. Deres fortrolighed havde jeg i forvejen, så jeg talte ikke med som uvedkommende.

Op når jeg kom forbi et arbejdsstur på en byggeplads, så standsede jeg op og lyttede, hvis håndværkerne »kittede den« derinde med et par viser til frokosten.

De fleste af viserne havde jeg aldrig hørt før, og jeg ledte forgæves efter dem i sangbøger og i visebøger. Jeg undrede mig og sendte en dag en afskrift af »Krykke Maries slagsang« og et par andre viser ind til Nationalmuseets Etnologiske Undersøgelser, som jeg kendte lidt til fra tidligere forbindelse med Nationalmuseet.

Nogle dage efter – den 15. september 1958 – fik jeg et pænt lille takkebrev fra museumsinspektør Ole Højrup. Jeg ringede ham op et par dage efter, og han gjorde nu det helt rigtige: Han satte mig i forbindelse med Dansk Folkemindesamling på Det kongelige Bibliotek, hvor man arbejder med visetraditionen.

På Dansk Folkemindesamling kom jeg til at tale med folkemusikforskeren Thorkild Knudsen, og det viste sig, at man et års tid i forvejen havde

begyndt at indsamle viser på båndoptager i København – og netop på Nørrebro, og at man meget gerne ville have et samarbejde i stand.

Thorkild Knudsen og jeg mødtes samme dag i kvarteret omkring den gamle Lersømose, og vi gik omkring og lyttede til klunsernes og spritternes viser.

Kort efter blev jeg udstyret med en båndoptager, og jagten var gået ind, jagten på viser og fortællestof – og i løbet af godt et års tid havde båndoptageren besøgt hened 200 mennesker på Nørrebro. Det var en morsom og interessant opgave, men sommetider var det noget natteroderi, for arbejdet måtte gøres, når både sangerne og jeg havde tid.

Det var Lersøbøllerne og Lersøslaget, vi kom bort fra. Slaget mellem Lersøbøllerne og politiet natten mellem den 29. og 30. september 1901.

Egentlig var der slet ikke tale om et slag, snarere om et brutalt bølgeoverfald på en politimand, som de næsten slog halvt ihjel – men i folketraditionen taler man altså om Lersøslaget, og set i et større perspektiv, så blev det til et slag, hvor bølgevæsenet fik sit banesår – dengang!

Nu skal de høre, hvad Politiken skriver om slaget den 1/11-1901:

»... Banden havde siddet og drukket på en beværtning i Gormsgade. Her blev »Spiritus« uvenner med en arbejdsmand, som han i den anledning slog en skalle. Derefter brød de ind hos en detailhandler i Dagmarsgade og stjal øl og cigarer. Tyvekosterne nød de på en mark ved Ægirsgade, og i denne gade forøvede de derpå indbrud hos en detailhandlerske og stjal forskellige varer.

Hos en detailhandler Andersen i Baldersgade stjal de endelig en kasse øl, og da det var besørget, gik de ad Lersøvejen, hvor de overfaldt nattevagten ved kloakanlægget. Så kom *sammenstødet med betjentene*, og deres tilståelser herom er så nogenlunde i overensstemmelse med betjentenes fremstilling.

Efter overfaldet drog de bort fra byen og nåede tidlig om morgenen Søborghus Kro, hvor de brød ind og stjal mad og drikke, som de nød i haven. En tømmermand, som kom til og gjorde bemærkning om deres forbrøderiske forehavende, fik prygl og flygtede.

De tog nu vejen til Dyrehaven, og den påfølgende aften brød de ind i beværtningen »Bakkens Hvile« på Dyrehavsbakken og stjal vin og cigarer, hvorefter de søgte natteleje på høløftet i et foderhus i nærheden af Ulvedalene. Nogle af dem boede her i flere dage, medens andre søgte andre steder hen for at stjæle til livets ophold, bl.a. forøvede de to indbrudstyverier i Taarbæk.

Men da kulden og sulten efterhånden gjorde dem landopholdet for ubehageligt, drog de i spredte flokke ad Hovedstaden til. De første to blev anholdte på Østerfælled, hvor de lå og nød spise- og drikkevarer, som de kort forinden havde stjålet fra detailhandlerske Scheuer i Kildevældsgade.

Efter denne anholdelse har politiet efterhånden fanget dem alle ind – på een nær ved navn [Ferdinand] Eriksen, og efter mange anstrengelser er det nu

endelig lykkedes assessor Schou at få de hårdnakkede forbrydere til at bekende . . .«

Har De på fornemmelsen, at Lersøbøllerne var et folkefærd lidt ud over det almindelige? Mon ikke! Øgenavne som Knokkeldrengen, Musen, Kno-Anders, Spiritus, Gløjet og Lange-Herman siger lidt om, hvem vi har med at gøre.

Vore dages læderjakker og anderumper er rene pigespejdere ved siden af de gamle Lersøbøller. Det var et fag og et erhverv at være Lersøbølle, og de kunne deres arbejde.

Lersøen lå dengang lidt nordvest for København. På grænsen mellem Københavns kommune og Upperslev mark – ude hvor ærligheden hører op, som de gamle siger endnu.

Engang for mange år siden har hele området vel været sø og sump, men omkring 1900 var det en stor, nogenlunde tør mose. Den strakte sig fra Nørrebrogade til Lyngbyvejen og videre endnu over mod Ryvangen, og hele dette store område var beplantet med pilebuske. Pilegrenene brugtes som vidjer af kurvemagerne i København.

Midt ude i dette vildnis boede Lersøbøllerne i primitive huler. Her var fred og ingen fare, for ikke engang politiet turde vove sig derud i den daglige patruljetjeneste. Jo, forresten: En politimand turde! Der fortælles om ham, at han var så knokkelstærk, at han kunne tage hvem af Lersøbøllerne, det skulle være, og tæve alle de andre med ham. Men det turde vel være lyv. Han hed aldrig andet end Bølle-Jørgen . . . selvfølgelig.

Lersøbøllerne havde det hyggeligt »ude i pilene«. Hulerne møblerede de ovre fra lossepladsen »Mamrelund« – opsynsmanden hed Abrahamsen – og bohavet bestod af kasseret husgeråd og af gamle madrasser fyldt med basser og tapethøns.

Visen om Lersøslaget er nu ved at smuldre i traditionen – det må indrømmes. Men ved at spørge systematisk efter balladen i kvarteret omkring den gamle Lersø har jeg alligevel fået sunget så mange småbidder ind på båndoptageren, at det så nogenlunde har været muligt at rekonstruere visen. Her måtte jeg skæve til avisernes referater for at få versene indpasset i den rigtige rækkefølge.

Melodien er kendt. Den minder om melodien til Hans Hartvig Seedorffs vise »Den er fin med kompasset, slå rommen i glasset«, som han digtede omkring 1918. En gammel folkemelodi – formentlig.

Der må have været en ganske særegen stemning derude, når de lå i hulerne og sang viser og mindedes bedrifterne inde på landjorden. De har

også sunget denne »Lersøballade«, og jeg kunne tænke mig, at en af hovedmændene har sunget for, og så har de andre sunget med på omkvædet:

Den vise jeg synger, den er ej på mode
den handler om de helte, der slog Ørsted til jord
nu sidder vi alle bag lås og bag slå
og det længe vil var', før vi friheden vil få
Tingving vallivalling valliving vallivallingvaj
tingving valliving tingvingvallivallingvaj.

Og det var en aften, vi skulle ud på livet
vi var nogle fulde, og folk fik på snuden
den første vi traf på vor ensomme vej
en nattevagt det var, os en storslået galaj.

Vi spurgte ham om han en spids kunne give
for tørstig' vi var, og vi skulle ud på livet
dertil han svared', det ville han ej
og vi havde jo bare at skrubbe vor vej.

Men så fik han skaller, og det efter noder
det var jo nogle af Gloria's goder
en tog hans stok, han hamred' hans hud
stodderen råbte: oh hjælp mig dog Gud.

(DFS mgt 1958/50 B2. Murer Karl).

Men Herman han sagde, oh hør kammerater
vi skal vel ej løbe for disse krabater
og straks han ind på panseren fór
og nak ham en skalle, så han segned' til jord.

(DFS mgt 1960/1 A3. Einar Jensen).

Og så kan I tro, det gik stærkt hen ad vejen
og folk som vi mødte, ja de fik på kajen
og vi standsede først ud for Søborghus kro
en stodder vi slog, og kyllinger tog.

(DFS mgt 1959/19 A2. Karl Larsen).

Et par dages tid efter denne ballade
så blev Musen taget i Kildevældsgade
der var han med Gloøjet ude på rov
og da panserne kom, ja så blev der sgu' sjo.

Der stod vi med brysterne fulde af varer
og lommerne fyldte med fine cigarer
da panserne de rykked' nærmere frem
så smed vi sardiner i ho'det på dem.

Så blev vi fanget, vi blev bastet og bundet
skønt varerne sa' vi, at dem ha'de vi fundet
så kom vi alle på Vester en tur
og nu sidder vi alle bag fængelets mur.

Tag jer nu i vare, I vore betjente
for hver gang I træffer på Nørrebros helte.
En skål for de kæmper, som var med dengang
på Lersøens hulvej og dansed' can-can.

Tingving vallivalling valliving vallivallivaj
tingving valliving tingvingvallivallivaj – go' morgen Karl Baj.
(DFS mgt 1958/50 B2. Murer Karl).

Vi spekulerer tit på, hvem Karl Baj egentlig var. Vi kender hans navn fra flere viser og mener, at han er fællesnævner for en rigtig Lersøbølle – men vi ved det ikke helt bestemt.

Teksten er interessant, fordi den har en virkelig, en historisk baggrund. Jeg tror ikke, at den tidligere er set på tryk, for hvem skulle ofre papir og tryksværte på en rå Lersøballade?

En af mine sangere har lært Lersøballaden så tidligt som i årene før 1910, da han var mælkedreng på mejeriet Enigheden i Lersø kvarteret.

Mon Lersøbøllerne siden tænkte på, hvordan det var gået deres offer, politibetjent Ørsted? Sikkert ikke! Han var blevet mishandlet så grusomt, at han døde få år efter som en ret ung mand.

Lersøslaget var kun en lille lokal episode ude på Nørrebro, men der blev sat en udvikling i skred, som ingen dengang havde forestillet sig. Aviserne svælgede i lange artikler om bøllerne, og mange små huspoeter blev inspireret. Den digteriske åre flød voldsomt – alt skulle være på vers dengang.

Også digteren Carl Ewald, der boede et stenkast fra Lersøen i en herkelig villa, gjorde knæfald for bøllerne i lange avisartikler, og raseriet

kulminerede i, at Sønderbro Theater i både 1905 og 1909 satte folkekomedierne »Lersøbbøllerne« på programmet. I komedien fra 1905 blev der fra de skrå brædder på Sønderbro sunget ikke mindre end tolv grove viser, gendigtet over skelettet til nogle obskøne viser, som alle kendte. Viserne forsvandt lige op i den blå luft. Det kunne også blive for sølle.

Men Lersøbbøllen Ferdinand Eriksen var jo flygtet – læste vi i avisen. Han og en skønhed ved navn Karen-Spidsmus havde taget damperen til Aarhus, hvor ingen kendte dem. Her boede de et halvt års tid, til de endelig blev snuppet af politiet og blev sat ind i den gamle arrest.

Det var ikke rigtig noget for dem, og allerede den første nat foranstaltede Ferdinand alle tiders største forsvindingsnummer. Tidlige morgenvandrere i gaden må absolut have moret sig, for ud fra Karen-Spidsmus' celle hang to sammenknyttede lagener og blafrede i morgenbrisen. Man bør absolut bruge lagener, hvis man skal flygte fra et spjæld med manér. Det må Ferdinand have vidst, for hele Danmark morede sig.

Skuespiller Frederik Jensens store vise i sommerrevyen 1902 fra Nørrebro Theater gjorde grin med hele historien. Komponisten Olfert Jespersen havde sat melodi på, og hele København, ja hele landet sang med på visen om Lersøbbøllen Ferdinand og Karen-Spidsmus.

Den synges forresten meget endnu:

The image shows a musical score for the song "Den lille Karen Spidsemus". It consists of five staves of music in G major (one sharp) and 2/4 time. The melody is simple and catchy, with a mix of eighth and quarter notes. The lyrics are written below the first two staves.

Den lille Karen Spidsemus, lille Karen Spidsemus,

:/: Den lille Karen Spidsemus :/
 sad i arrest og læste i sin kattedissemus
 og tænkte på sin Ferdinand
 Lersøbbøllen Ferdinand

så kom han midt om natten
 banked' på nok så galant.
 Skønjomfru – luk op
 udenfor står din ven
 det er de lyse nætters tid
 jeg véd du elsker dem!
 Hun var der, det var kun et øjeblik værk
 hvor Ferdinand i skjorte, Karen Spids i særk
 gik glade ud i kulden
 i kulden
 i kulden
 mens fængslet lå i lullen
 og sov så sødt.

(DFS mgt 1958/46 A11. Fru Schønbech).

Lersøbøllen Ferdinand døde på Kommunehospitalet i København i 1919, men Karen-Spidsmus lever i bedste velgående den dag i dag. Hun bor i en hyggelig lille lejlighed på Vesterbro sammen med et par undulater. Hun er en elskelig gammel dame på ca. 80 år, og hun har »glemt« Lersøtiden. Men hun har ikke glemt at drikke en håndbajer, for sidst jeg var ude at besøge hende, måtte jeg ned til høkeren på hjørnet efter en omgang øl. Det var lidt af en oplevelse at skåle med Karen-Spidsmus!

Hvad bestod miljøet af omkring den gamle Lersø? Først og fremmest af meget fattige arbejderfamilier med mange børn, og dernæst af de navnkundige Utterslev-prangere, som handlede over det meste af Sjælland.

De bar næsten en slags uniform. Ingen var i tvivl om, hvem man havde for sig, når et par værdige herrer med sorte bowlerhatte, halskludene bundet i den typiske prangerknude og iført et par blankpudsede »køjetræskoer« kom kørende ad landevejen på bukken af et énspænderkøretøj. De havde

Vi er raske gamle drenge,

også allesammen et stort flot cykelstyrskæg sat op til narrestreger med »bajuskisnot« – og de var ikke til at spøge med.

Disse gæve gutter satte vel nok det største særpræg på Lersø kvarteret, og en af deres viser var sådan:

Vi er raske gamle drenge
og vi har ikke spor a' penge
men leve længe
kan vi uden det.
Vi er her til verden kommen
for at nyde radiommen
og vi har lidt i lommen
for det ska' der til.
Vi kludemads'er
vi rydder op i alle kasser
og hvad der passer
tilhører vos.
Li' fra morgen og til kvælden
går vi rundt og fylder bællen
men det er så sjælden
at det ka' ses på vos!

(DFS mgt 1959/16 A2. Lille-Klavs).

Prangerne var stamgæster i den gamle Lygtekro, som blev revet ned for mange år siden. Den lå omtrent der, hvor Hareskovbanen nu har stationsbygning.

Der går sære frasagn om de gamle prangere! Man morer sig stadig over beretningen om Stærke-Harald og Luse-Laurids ude i kvarteret:

»Ja, I ved vel nok, der har været nogle forfærdelige børster her ude engang i sin tid. Blandt andet kan jeg fortælle en lille historie om to, som sad nede i den gamle Lygtekro, hernede hvor højbanen nu går over Nørrebrogade. Deres navne var Luse-Laurids og Stærke-Harald, det var deres almindelige navne herude.

Nå, de sad altså nede i Lygtekroen og fik sig en rund eller en spids – eller hvad de nu har siddet og drukket. Det kan også godt være, de har drukket en sort – det ved jeg ikke; men i alt fald: Som de sidder der, så kommer der kørende et par slagtere i en slagtervogn ude fra Amager. Og de kommer ind og siger: Goddavn i stuen og gi' os lige en tår øl! Og hvad er I for nogen løjsere, jer to, der sidder derhenne? – Ja . . . de ku' vel ha' lov til å passe dem selv! – Jamen . . . I ska' da ha' en tår øl med!

Nå, de fik så en tår øl på bordet, og så siger den ene slagter . . . I ved dengang, da var det moderne med cykelstyrskæg, og det havde begge de her slagtere, og så havde de bowlerhat på . . . og så siger den ene slagter, idet de satte sig hen ved bordet: Vi har hørt herude, at der ska' være nogle forfærdelige

slagsbrødre – nogle guttermænd af den anden verden! I er vel ikke nogen af dem?

Nej ... sagde Stærke-Harald – det ved jeg ikke rigtig, om vi hører med til dem, men æh – la' os få en tår øl, så ka' vi jo tale om det!

Nå den ene slagter, han farede på, og han sagde: Gi' os en omgang øl, og den blev sat på bordet, og den blev stukket an, og de fik nogle spidser.

Nå, så begynder ham slagteren her. Han generer Luse-Laurids, og han sir': Hvon' fan' er det du sidder og gnubber dig – har du lus, eller hvad er der i vejen med dig?

Jah ... det ska' du nu foreløbig ikke ta' dig noget a'.

Ja, for hvis det var sådan, så ku' han kraftedme nok banke lusene a' trøjen på ham!

Nåh ... sa' Stærke-Harald, – så må du helre ta' mig.

Jamen den er i orden – og slagteren han får rejst sig op, og det gjorde Harald osse. Og Stærke-Harald huggede ham i skægget og ga' ham en skalle. Slagteren, han røg ud gennem vinduet og tog sprossen med, helt ud i Lade-gårdsåen – og der lå han ude og skreg.

Og den anden slagter, han skreg ud til staldkarlen derude: Spænd for! Spænd for! Lad os se at komme hjem – og de røg afsted ud ad Amager til.

Men Stærke-Harald – han stod med slagterens skæg i hånden!«

(DFS mgt 1958/50 B6. Murer Karl).

Ja, deru - de hvor by - en den mødes med landet,

Og hornfisk har grønne ben,

Det er samme fortæller, der synger visen om Valde og Fie. En sjov vise om et stræbsomt ægtepar fra Lersø kvarteret, som var forbandet uheldige en dag. Livets genvordigheder – trekanten, De véd – fik de pludselig på alt for nært hold. Visen er almindelig blandt godtfolk i kvarteret endnu:

Se derude hvor byen mødes med landet
hvad stedet det hedder, jeg husker ej mer'
der lå der et skur med lidt halm og lidt andet
der havde to elskende slæet sig ner
og Fie og Valde – som parret det hed
og Valde sa' forbandet:
Du elsker da vel mig?
Hva' Fanden ka' jeg andet
sådn' som du tamper mig.
Tag benene på nakken
som Fan' var efter dig
tag en tur på Bakken
og skaf lidt skejs til mig.

Og Fie hun rendte imedens hun tænkte
hvordan hun ku' skaffe lidt godt til sin ven
da så hun en and på en krog at den hængte
uden for en slagter og hun snubbed' den
og skyndte sig hjemad til Valde igen:
Er jeg ikke sød og villig
se hvad jeg har til dig
en and jeg købte billig
jeg tænker kun på dig.
Jamen hvor er snapsen henne?
Ak Gud den glemte jeg
men nu skal jeg rende
og hente brændevin til dig.

Lidt ude på vejen hun møder en panser
han var lige sendt hen for at hente den and
han nikker til Fie, hende han standser:
Jeg ku' lige ha' lyst til at tale med din mand.
Og Valde var i færd med at gøre anden i stand.
Godda' du kære Valde
du tar' en tur med mig
når du får anden saltet
så følges du med mig
vi tar' en tur i skoven
du kender vel den vej?
Og Valde bed på krogen
han blev snydt for andesteg.

Lidt længere ude hvor Lersøen ligger
har Charles med knoen sit hyggelige hjem
han længe til Fie har gået og kikket
og da Valde er hugget, så møder han frem:
Oh elskede Fie, oh flyt til mig hjem.
Ja når bare ej du slar mig
jeg gerne tar' med dig.
Næ hvoffor Fanden sku' jeg sla dig
når kun jeg elsker dig
når blot du skaffer skejsen
brændevin til mig
akkevit og majsen
så elsker jeg kun dig.

Og så flyttede Fie til Charles med knoen
hun hyggede hjemmet som kvinden kun kan
men en dag var hun kommet lidt langt ud på broen
hvem møder hun – Valde, sin forrige mand:
Og nu skal du få tak for den dejlige and
imens jeg sad på Vester
så hørte jeg om dig
du gik og laved' fest
du laved' grin med mig
jeg sad og pilled' tovværk
en stump den gemte jeg
og nu skal det være sjovt
at prøve den på dig.
– Og hornfisk har grønne ben
og sov mit barn sov længe
med min hakke og min skovl og min spade
og de drak som de var gale
de gamle hopsaka'le. –

(DFS mgt 1958/50 B3. Murer Karl).

Men der lyder også andre toner.

En ret almindelig vise fra Lersø kvarteret viser sig at være en sjælden gammel folkevise fra middelalderen. Kulturen får sit, uden at man spekulerer over det. Det er selve hverdagen i det fattige kvarter. Man synger til arbejdet, man synger i fritiden, og man synger på værtshusene.

Jeg bygger mig et stib udaf Val-nødde-træ,

Jeg bygger mig et skib ud af valnøddetræ
og masterne af hvalfiskeben
og flagene skal være af røddeste guld
og vimplerne lige sådan.

Oh da vi havde sejlet en tre-fire hundred' mil
da begyndte skibet at stå
så bad vi til Vor Fader, vor Gud i himmelen
om hjælp der i nød vi kunne få.

Så talte kaptajnen det var en forstandig mand
han talte med forstandige ord
han sagde: Lad os kaste guldterning over bord
og se hvem den største synder er.

Den første gang guldterningen på tavlebordet randt
den faldt på Peder ja for første gang
den faldt på Peder første og anden og tredje gang
den faldt på vor elskelige kongesøn.

Så trådte han frem og han sagde disse ord:
Jeg selv den største synder er
tre kirker har jeg røvet, tre klostre har jeg brændt
syv flickor har jeg elsket og forglemt.

Så tog de ham fat i hans guldgule hår
og kasted' ham på bølgerne de blå
da han begyndt' at synke kom skibet til at gå
og det svang sig på bølgerne de blå.

(DFS mgt 1958/46 A14. Fru Schönbech).

Visen om Hr. Peder er en god sømandsviser, synes man – så den bliver sunget lige så tit som andre gode viser.

Men hvor blev Lersøbøllerne af? – Omkring 1908-10 blev hele området for friseret til Lersøbøllerne. De store fabrikker rykkede længere og længere ud i mosen, og Slangerupbanen var blevet anlagt.

Der var heller ikke fred for politiet mere. Man havde været så snedige at anskaffe sig politihunde, og de var ikke bange for Lersøbøllerne. Nej, det var slet ikke rart at være bølle i Lersøen mere.

Tiden gik, og selv de værste af bøllerne blev tamme. Alderen og brændevinen var ikke gået sporeløst over dem.

De flyttede så ud på Nørre Fælle og tog navneforandring til Fælled-bisser, og det var ude hos dem, at den unge tegner Robert Storm Petersen fandt sine modeller. De lå i mange år og sang deres viser ude ved søerne »Holger Danskes Brillen«. Her er en af dem:

Der blæste en brandstorm i Farvegades kvarter
de bølger de ginge så høje
for det skete så uheldigt den sælsomme nat
at mange de måtte kulden døje
for det blæste gennem vinduer
og det regned' gennem tag
men aldrig kan vi Rakkerbulen glemme
for intet er så dejligt som at sove under tag
med alle de fordrukne soldesvende.

I busk nummer atten på Fælleden jeg bor
mit hoved' til en græstørv kan jeg hælde
thi vintren er hård at gå på du gamle dreng
men aldrig vil jeg mig på Gården melde
for i Holger-Danske sover man
så dejlig på en snor
og mange dejlig' snapse kan man bælle
slut sammen kammerater la' os splejse til en pægl
for en otte graders såben er dog li'godt mest reæl.

(DFS mgt 1958/44 B23. Frank. Sidste linie mgt 1958/39 B27. Fesser).

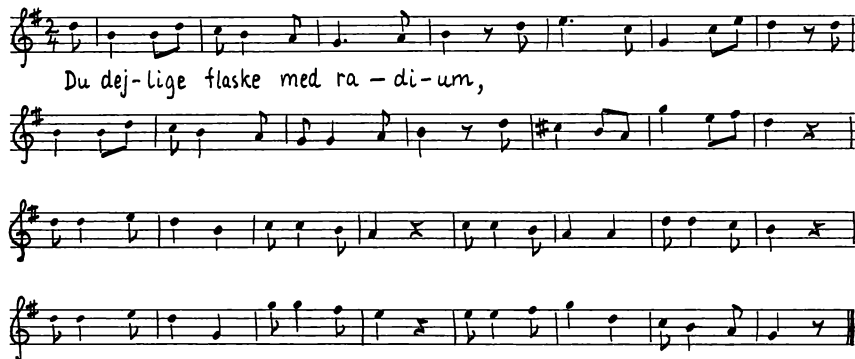
Det er interessant at se Storm Petersens tegninger fra den tid og studere, hvordan »Storm P-figuren« lidt efter lidt har taget form som den godmodige vagabond med jordbærtud og med hængelås på maven, som vi alle kender og holder af.

Og det er morsomt at tænke på, at de gamle Lersøbøller har stået model.

Lad os følge Fælledbisserne på deres foreløbig sidste vandring. Efterhånden blev også Nørre Fælled for friseret for dem. Den nye Fælledpark var blevet anlagt, og resten af Fælleden blev bebygget med fine nye huse. Nu var Fælledbisserne hjemløse derude, og rent galt gik det, da brændevin

ikke blev til at betale lige efter første verdenskrig. Fælledbisserne måtte »gå på spritten«.

Midt i al elendigheden er de ikke uden selvironi og humor – men en barsk humor:

Du dejligste flaske med radium
du er min ven og min trøst
lad andre kun prise champagne med skum
du slukker dog altid min tørst
du lille flaske – du er så rar
du følger altid trolig med far
selv om de værste skæve jeg slår
altid i lommen jeg dig dog har.

Men hvodden er det også du smager i dag
du er jo modbydelig varm
og sveder gør jeg osse fordi jeg må
jo stadigvæk bøje min arm
du lille flaske – du er mig huld
når du er drukken ja så er jeg fuld
du går itu og jeg går omkuld
så bliver facit nul komma nul.

Se nu har jeg drukket den sidste sjat
og nu kommer panseren herhen
ska' vi nu ta' og følges hjemad igen
i morgen går vi på'en igen
men hvoddan pokker er det jeg står
benene siksak under mig slår
Gud véd hvordan vi hjemmet dog når
fer nu er der skid på – lissom i går.

(DFS mgt 1959/37 A18. Berthold Hansen).

Spritterflokkene delte sig, for den var stor. Den ene halvdel tog ophold på Blaagaards Plads, og den anden halvdel søgte igen ud i Lersø kvarteret – ud til den lille flok, som stod på Rebslagervej, og disse to steder står spritterflokkene endnu. Efterkommerne altså, for en spritter bliver ikke nogen gammel mand. Men traditionerne bliver holdt strengt i hævd fra generation til generation – også med viserne.

Man kan om sommeren møde mange af spritterne ude på landevejen som vagabonder og skærslibere. Sidste år havde jeg fornøjelsen at hilse på en af mine venner fra Rebslagervej i Århus havn, hvor han sad sammen med vagabonderne fra Jylland og sang viser. Han var ude med sin slibercykel sammen med en kammerat, og det var interessant at få dokumenteret de gamle Lersøviser – sunget ind i båndoptageren – i Århus.

Viserne spredes og går fra mand til mand.

— — —

Se, det blev til en hel lille fortælling bygget op af et tilfældigt udvalg af viser, men samtidig blev det til et lille stykke lokalhistorie om Nørrebro – fortalt med viser.

Det indsamlede traditionsstof fortæller simpelthen historie, men historie set *nedefra*. Ikke blot om Nørrebro, men om hele København og hele landet.

Der er indsamlet et halvt hundrede standardbånd med mindst 1500 numre, så man vil forstå, at der er en meget rig tradition at øse af. En tradition, der er en direkte videreføring af gamle dages store sangglæde og fortællekunst. Ind over nutiden og videre ud i fremtiden.

En folketradition, som man troede var delvis forsvundet, lever i bedste velgående i et tilfældigt valgt kvarter i København. Det giver stof til eftertanke!

Skulle Nørrebro da være noget aldeles enestående – rent traditions-mæssigt? Nej, selvfølgelig ikke. Stikprøver taget med båndoptageren rundt omkring i København og flere steder i provinsen siger os, at folketraditionen vil vedblive at bestå under alle forhold. Der er ingen som helst grund til at tro andet.

Gamle folkeviser, gamle og nye skæmteviser, skillingsviser, revyviser og lejlighedsviser hobede sig op under Dansk Folkemindesamlings undersøgelse på Nørrebro. Indsamlingen måtte midlertidigt indstilles for at få gjort en slags status.

Det viste sig, at en del af materialet var gammelt og var kendt i forvejen, og det var vi glade for. Det er parallelstof til det materiale, som folkeminde-

samlere Evald Tang Kristensen indsamlede i Jylland for over 75 år siden. Der er sket en folkevandring fra land til by i det mellemliggende tidsrum, og nissen er flyttet med ind på stenbroen.

En del af materialet er gammelt, men fuldstændig ukendt stof. Dette materiale stammer fra det gamle København, og her står vi på helt bår bund. Det bliver spændende at se, hvad det indeholder, og det er fra denne stak viser, vi lige har set et par eksempler.

Endelig er meget af materialet nyere ting: Kendte og ukendte viser som sangerne har taget til hjertet. Det kan f.eks. være hjemmestrikkede viser af enhver slags, men især har viser fra Dyrehavsbakkens sangerindepavil-loner, omsungne viser og revyviser sat et stort præg på materialet.

Under alle omstændigheder er det et materiale, som har rod i den gamle danske folketradition, og man kan tit konstatere en vekselvirkning mellem folketraditionen og revy-scenen – en gensidig inspiration.

Målet for indsamlingen af folkeligt traditionsstof på Nørrebro i Køben-havn har været, at ingen forskere senere hen skal være i tvivl om, hvad der rørte sig blandt folk bagom de officielle kulturkulisser, og det indsam-lede materiale danner vistnok et nogenlunde ærligt billede af situationen, som den er i dag.

Man sang hverken efter Arbejdersangbogen eller efter Højskolesang-bogen – man sang efter traditionen.

Samlet bliver det et kulturbillede på både godt og ondt, og sikkert ikke helt, som man almindeligvis har antaget.

Anders Enevig gør med rette opmærksom på, at den folkelige visesang i et storstadsmiljø i mange henseender er et overset område indenfor den folkelige tradition. Dansk Folkemindesamling vil derfor være taknemmelig for oplysninger, som kan bidrage til at kaste lys over dette brogede område.

Dansk Folkemindesamling, afd. II
Torvegade 47, København K.

„Danmarks Folkeminder“

Foreningen »Danmarks Folkeminder«, der blev oprettet i 1908, har til formål ved udgivelse af skrifter, ved at yde støtte til indsamlingsarbejdet og på anden vis at fremme kendskabet til vore folkeminder i videste forstand, derunder ældre tiders folkeliv og folkekultur, samt til folkemindeforskningen i almindelighed.

Da foreningens styrelse omfatter repræsentanter fra alle grene af folke- minde- og folkelivsområdet, virker den også som mellemlid i både det nordiske og det internationale samarbejde. I januar 1956 blev den således anerkendt som dansk nationalkomité for den internationale organisation C.I.A.P. (Commission Internationale des Arts et Traditions Populaires), der er en underafdeling af UNESCO.

Foreningens skrifterække, der kaldes »Danmarks Folkeminder«, omfatter nu 70 bind, af hvilke mange er udsolgte. For at give et indtryk af, hvilke emner der behandles i serien, skal her gives en oversigt over medlemsleveringerne siden 1952:

nr. 60 Inger M. Bøberg: Folkemindeforskningens historie i Mellem- og Nordeuropa. 1951f.

- 61 Johan Brunsmand: Køge Huskors, udgivet af Anders Bæksted. 1953.
- 62 H. Henningsen: Bådcøtog i danske søkøbstæder og i udlandet. 1953.
- 63 Beretning om det 11. nordiske folkelivs- og folkemindeforskermøde i Odense 18.—21. juni 1952. 1954.
- 64 H. P. Hansen: Bondens brød. 1954.
- 65 Ch. Haugbøll: Børster. 1955.
- 66 Selma Nielsens viser, udg. af Nils Schjørring. 1956.
- 67 August F. Schmidt: Danske byremser. 1957.
- 68 Niels Levinsens Eventyr fra Vendsyssel ved L. Bødker.
- 69-70 Anders Bæksted: Besættelsen i Tisted 1696-98. I.-II. 1959-60.

Foreningens indsamlingsarbejde blev i 1955 koncentreret om tidsskriftet »Folkeminder«, der udsendes med et hefte pr. år. Dette tidsskrift indeholder længere oversigtsartikler med spørgsmål og nye optegnelser fra medarbejdere over hele landet.

I 1957 har man påbegyndt udsendelsen af en årlig bibliografi over dansk folkekultur, der gratis tilsendes foreningens medlemmer.

Foreningen er interesseret i nye manuskripter, der kan indsendes til sekretæren, dr. Anders Bjerrum, Stednavneudvalget, Fiolstræde 1, København K. Indmeldelse kan ske til foreningens kasserer, mag. art. frk. Ella Jensen, Institut for dansk Dialektforskning, Store Kannikestræde 13, København K.

Anders Bjerrum, sekretær.

BØGER AF

Museumsforstander, dr. phil. h. c.

H. P. HANSEN

NATMÆNDSFOLK OG KJÆLTRINGER I-II

Det store værk om de jyske kjæltringe- og natmændsslægter er et både vigtigt og interessant bidrag til dansk folkekultur. Rigt illustr. Ialt 492 sider.

kr. 49.- ib. kr. 69.-

HEDEBØNDER I TRE SLÆGTLED

En prægtig bog om de kvinder og mænd, som gennem en overmenneskelig indsats og stor nøjsomhed forvandlede den golde hede til frodige kornmarker. Rigt illustr. 264 sider.

kr. 12.-

JYSKE ORIGINALER

Med smittende lune fortælles her om nogle af Midtjyllands gamle originaler. »En af perlerne i forfatterens omfattende produktion« skrev Social-Demokraten. Illustr. 120 sider.

kr. 7.50

Under forberedelse

KLOGE FOLK. FOLKEMEDICIN OG OVERTRO I VESTJYLLAND

Den nye forøgede udgave udsendes i to bind, hvoraf bd. I udkommer i efteråret 1960 og bd. II til foråret.

ROSENKILDE OG BAGGER